

Walqesho kwisula ifibi ifinqi lelo wasanqa

Mushati elo fyoqye!

Utuala kwisulo wa mweo qa nifqoe nshila qepusukhilo atile
'ne mwinshi nqa muntu oinqilila muli ine akhopsukha?

"Nlonqa siawo qeefe aqbalē sinqe... aqbaqba dzem le aqi sia be
maxe ma na ame aqeqe be wdaqarqblē bomeqsinqa nqtqntē si
amewo qblōna." (Esayi qe 11:6, 9)

Husanqa

Bob Thiel, si nqe Ddqzikhqloqā.

Walqesho hwisula ifibi ifinqi lelo wasanqa

Muhati elo fyaqyel

Husanqo Bob Thiel, si nye Dɔdzihɔlɔqɔ.

Deɔɔɔɔ ©2016/2017/2018/2019/2022 nye kekeame fe keɔeli. Yonqemela 15. viviti me ɔbeɔe o ke *Fyobe fins anɔwaiɔɔɔ elebela* nɛte vɔtru ɔeɔe kɔɔ, ɔake eɔɔe be 1036 W. Grand Avenue, si le Grover Futa, California, 93433, U.S.A. ISBN: 978-1-940482-09-5.

Mun na hadamadenaw te se k'a ka ɔelɔɔaw jɛnɔɔɔ?

Enqa be nu ɔɔɔɔ kple mamleɔ siwo ny Biblia ɔe fia Yesu ɔe ɔbeɔe la tsi dzi walqesho hwisula ifibi ifinqi lelo wasanqa?

Yala i ba ɔɔɔ kɔ cidenaw ni mɔɔɔ fɔɔ minnu tɔɔɔɔ u ka, olu tun be sinsin Ala ka Masaya kan wa?

De Mawu fiaɔɔɔe nye Yesu fe amenɔɔɔɔɔ? De Mawu fiaɔɔɔe Yesu le efe ɔɔe nɔm le mia me fifiaɔ? De Mawu fiaɔɔɔe nye etsame fiaɔɔɔe nyɔɔɔɔɔɔ fomevi ɔɔe? De nɔɔɔ nusi Biblia fia dzi aseɔ?

Masaya ye mun ye? Ala ka Masaya ye mun ye ɔɔɔɔ? Bibulu be mun de kalan? Hereɔɔ fɔɔ epilisi tun be mun de kalan?

Enɔe dze sii be nuɔɔɔɔ la mate ny ana o vaseɔe esime wode ɔbeɔe Mawu fiaɔɔɔe na kekeame obe ɔaseɔ enea?

Ja min be neda nefe, o be saraden ɔ jira min dalen be ni waraba ye i n'a fɔ Burdine Aɔɔɔɔɔɔ Hple Nɔɔɔmetatowo ya da ɔɔɔ min na. Ja min be kɔɔe la, o ye Ala ka Epilisi boon fɔɔ ɔ ye Jerusalem, min tara san 2013 la ɔɔɔɔ Bob Thiel fe.

BALAKULEŊA

1. Wòṛblɔ be ɸenɸe dzio maenɸe nɸa deḡa
míṛblɔ?
2. Fomevinɸe nɸtsu dzro ḡoeɸe wòṛblɔ
nɸasiwo ?
3. Mlanɸe aṛbenɸɸinɔnɔ fiafiala ṛḗ aḡeḡeo?
4. Bubuwo dzile yesiaɸia mioḡe fomedoḡowo?
5. Alo ne menɸe nenema ola aḡavatiḗ alonane
sivɔ~ḡi wu
6. Nɸ azi ḡoḡoe be enɸe bomeḡsinu àteḡuḡofo
taḡeenu ahawwi..
7. Gbḗṛbḗ vɔ~ene aloàte nɸadze

Mipana míato nɸa dzodzro

1. Wòrblɔ be yenyɛ dzio maenyɛ nɔa deha mɔrɔblɔ?

Huxi pɛpɛ dze nɔa kekɛame.

Dɔ le ame pɛpɛ wum. Wotea ame pɛpɛ de anyi. Ame pɛpɛ dzea nɔa aheadada. Duha pɛpɛ nɔi fe pɔwo. Deviwo, siwo dome vi siwo womedzi hadɛ o hɔ le, dzea nɔa nɔamiwɔwɔ. Dɔléle siwo atihewo mete nɔ nɔa te dɔ o la tsia dzi de dɔkɔta pɛpɛ nɔ. Ya fo di le dɔwɔfɛwo fe du pɔwo me akɔa be woate nɔ aɔ lɔmesɛ me. Dunyahela vonovowo doa nɔdzi na aɔwɔwɔ. Nɔdzinuwɔlɔwo fe amedzidzedze yi edzi le edzi yim.

De kekɛmekɔplɔlɔwo ate nɔ adɔ huxi siwo dze nɔa amefomea dɔa?

Ame pɛpɛ susui nenema.

Kekɛame Hatɔ fe Dɔdɔwɔɔi Yeyɛ

Le September 25, 2015 dzi, le Vatikan fe Papa Francis fe nɔfo vevi adɛ meɔbe la, Duha 193 siwo le Duha Fofuwɔwo me (UN) da asi de edzi be woawɔ "Nɔnyiyi si Li Etefe Didɔ fe Taɔdɔzinu 17" si woyɔna yɛadɛwɔyi be *Kekɛame Hatɔ fe Adɛnda Yeyɛ* la dzi. Duha Fofuwɔwo fe taɔdɔzinu 17-awɔe nɔe esi:

Taɔdɔzinu 1. Aheadada fomevi dɛsiadɛ dɛdɛda le afisiafi

Taɔdɔzinu 2. Dɔwɔwɔme nɔtsitsi, nɔdɔdɔ fe dedienɔnɔ hɔple nɔnyiamɛ si nɔyɔ wɔ pɔ dɔdɔ eyɛ woado aɔbledɛde si li tɛpɛe de nɔa

Taɔdɔzinu 3. Woakɔa eɔbɔ be aɔbe le lɔmesɛ me eyɛ woado nɔyɔnɔ de nɔa na amesiame le fe dɛsiadɛ me

Taɔdɔzinu 4. Woakɔa eɔbɔ be hehe nɔyi na amewo hatɔ eyɛ wɔsɔ eyɛ woado aɔbɛme nusɔsrɔ~ fe mɔnɔhɔkɔhɔwɔ de nɔa na amesiame

Taɔdɔzinu 5. Woado nɔtsuwɔ hɔple nɔyɔnɔwɔ fe tasɔsɔ pɔ eyɛ woado nɔsɛ nɔyɔnɔwɔ hɔple nɔyɔnɔviwo hatɔ

Тақодзини 6. Ҳоаҳро ербо бе тси ҳпле дзадзениҶенҶе нано
анҶи еҶе воааа во нсдә нҶуие на амеѕиаме

Тақодзини 7. Бе воаҳро ербо бе нссә си нс воате нс аҶле, си
нс ҳаҳадедзи ле, си ли теҶбее ҳпле ербеҶе то насу амеѕиаме
си

Тақодзини 8. До ҶанҶаао фе нсҶуиҶи си ано анҶи Ҷаа, си аҳ
амево ҳаҶа Ҷе еме еҶе вәданә анҶи Ҷаа, дҷааҶуи блибо си
ме виҶе ле ҳпле дҷ нҶуи аааа на амеѕиаме Ҷе нсҷ

Тақодзини 9. Ту ҳатсудодо сиуо те нс аоа те Ҷе аоааме
сеѕево ну, адо дҷааҶево фе нсҶуиҶи си аҳ амеве ҳаҶа Ҷе
еме еҶе вәданә анҶи Ҷаа Ҷе нсҷ еҶе воадо ну ҶеҶево
додо Ҷе нсҷ

Тақодзини 10. ВоаҶе таѕаѕамасо дзи аҳроҶо ле дсҳаао ме
ҳпле во дҷме

Тақодзини 11. На дсҶраао ҳпле амеҶбетаао фе аҶево наҳ
амеве ҳаҶа Ҷе еме, воааа дедие, воате нс ано те Ҷе
аоааме сеѕево ну еҶе воааа анҶи Ҷаа

Тақодзини 12. Ҳоаҳро ербо бе нсзазә ҳпле нсаааа фе
ҶоҶоао ли теҶбее

Тақодзини 13. Ҳо аҶоҶеҶе ҳрааа бе воааа аҶси Ҷаме фе
аоааме фе тәра ҳпле еҶе нссәҳроҶеамедзиуо ну

Тақодзини 14. Ҳоаҳро аҶсиаҶуао, аҶсиаҶуао ҳпле Ҷумеләао
та еҶе воаазә во ле ма си ли теҶбее ну ҳена нсҶуиҶи си ли
теҶбее

Тақодзини 15. Ҳоаҳро анҶиҶба дзи ләао фе оҶбенәао та,
оҶбуҶбо ао аҶо ао те еҶе воадо ао зозә Ҷе нсҷ, аҳро
авеве дзи ле ма си ли теҶбее ну, ааа аву ҳпле
дҷоҶбенҶиҶбаао, еҶе воааа те анҶиҶба фе оҶбеҶблә еҶе
воаааа еҶе воааа те нсҶбаҶе Ҷомеви воновово фе бу

Тақодзини 16. Воадо нсҶифаҶаҳабәао Ҷе нсҷ еҶе воааа
амеве ҳаҶа Ҷе еме ҳена нсҶуиҶи си ано анҶи Ҷаа, ано

Dewohi Nswawa aduadu Hple Dzidzedzehirakro Aqe Ana, Gake ...

Merriam Webster fe Nyaromaeorbalē ɔblɔ be utopia nye "tefe si wosusuna le susu me si dziɖɖɖ, sewo, hple hadomenanawo de blibo le." Biblia fia nu be amefomea mate nyu akro efe huxiwo ɔbo le edokui si o:

²³ Oo Afeto, menya be amepeto fe ma mele edokui me o; Mlenye amepeto mee wɔzɔna be yefia ma eya nyu fe aɖedewo o. (Yeremya 10:23, NKJV le orbalē bliboa me nepbe de wɔɔble bubui hafi)

Biblia fia nu be duhawo dome nswawa aduadu ado kro nu:

¹⁶ Tsɔtsɔ ~ hple nuaka le wofe mawo dzi; ^{17,17} Ewe nyufafama hã womenya o. ¹⁸ Mlawunwa ~ adehe mele wo nyume o. (Romaɔwo 3:16-18)

He hã amepeto pefe le do wam be yewoakro yewofe nukpasusu le utopia-habɔbo nyu eye wodzea orɔɔɔbo ɔ ~ hã be yewoato mawusubosubɔ ade eme. Gake wo dometo adehe hloe melo~na be yeadze Mlawu vanã deha la fe mawo yome o. Mlenye de nyuyi adehe mava le Duha Jofusawo alo Vatikan fe tadodzinu adehe ɔbo o. Wo dometo adewo ana anyi (eye tadodzinuawo dometo pefe nyu), krahpale krododonu adewo hã.

Le nyatefe me, eye dewohi le dzre ɔã afe nepbe la, woalo~ de duhawo dome nyufafanubabla fomevi afe dzi eye woado kpe edzi (Daniel 9:27). Ne ele nenema la, ame pefe adi alakpatɔe be yewoaxɔe ase be amefomea ahe nyufafa hple utopia habɔbo si le nyu yim wu ve.

Duhawo dome 'utopia fe nyuyi' mawo akro ame pefe (tsɔe so hple Ezekiel 13:10) krahpale dzesi hple nukusu vonovowo (Tesalonihatowo II, 2:9-12). Gake Biblia ɔblɔ be nyufafa ma tope mano anyi etefe naɖiɖi o (Daniel 9:27; 11:31-44), toɔbo be kplolawo ate nyu orɔɔbo hã (Tesalonihatowo I, 5:3; Yesaya 59:8).

Susu si nxe be, le Yesu dedekho merbe (tsae so kple Yohanes 15:5; Mateo 24:21-22), amefomea ate nu ahe utopia ve le fifi yeyi vi sia me la nxe alakpanyanvi (Galatiaowo 1:3-10).

Ne amefomea dede mate nu ahe utopia ve nstonsu o la, de utopia fomevi ade ate nu adza?

En.

Mawu fiadufe ana yletinvioba sia kple emerbe manomanɔ bliboa nanvo de edzi le mo wansu ade nu.

2. Fomevinye nstsu dzro hoeve wɔɔble nyasiwo ?

Biblia fia nu be utopia hababɔ, si woyɔna be Mlawu fe fiadufe, axɔ de amepbetawo fe dzidzuduwɔ tefe (Daniel 2:44; Nyaɖeɖefia 11:15; 19:1-21).

Esi Yesu dze Efe dutofosubɔsubɔɖɔa ɔame la, Edze eɔame hple ɔbefãɖeɖe *Mlawu fiadufe nyiti nyananyi* . Nusɔ Mlarho ha nya tae nye esi:

¹⁴ Esi wotsɔ Yohanes de ɔaxɔ me va la, Yesu va Galilea hena ɔbefã dem Mlawu fiadufe la nyiti nyananyi la, ¹⁵ eye wɔɔble be: "Yeɣiyi la de eme, eye Mlawu fiadufe la ɔɔɔ. Mitɔ dzime, eye miɔ nyananyi la dzi se" (Mlarho 1:14-15).

Nya nyananyi, tso Heloɔbe me nya si ɔame wɔɔ be *evanpelion* , me, eye eɔamee nye "ɔbedasi nyiti" alo "nya nyiti." Le Nwabla Yeɣea me la, woyɔ Eɣlisioɔbe me nya "fiadufe," si do fome hple Mlawu fe fiadufe, abe zi 149 ene le NHJV me eye woyɔ zi 151 le *Douay Rheims Biblia me* . Etsɔ Heloɔbe me nya si ɔame wɔɔ be *basileia* si fia fiadufedzidzudɔ alo fiadufe la me.

fia le amepbetawo fe fiadufewo, kra hple Mlawu fe fiadufe hã si (Nyaɖeɖefia 17:14), woxɔ anɣiɔba fe akpa aɔe (Nyaɖeɖefia 11:15), sewo le wo si (Yesaya 2:3-4; 30:9), eye wole wo si teviwo (Luha 13:29).

Yesu fe dutofonɔfiafia ɔbãtɔ si Mlateo nlo di lae nye esi:

²³ Eye Yesu tsa le Galilea hatã, nɔ nu fiam le wofe fufufewo, hena ɔbefã dem fiadufe la nyiti nyananyi la (Mlateo 4:23).

Mlateo nlo hã be:

³⁵ Axɔ Yesu tsa le dɔwo hple hɔfewo hatã me hena nu fiam le wofe fufufewo hena ɔbefã dem fiadufe la nyiti nyananyi la (Mlateo 9:35).

Nwabla Yeɣea ɔee fia be Yesu aɔu fia teɔbee:

³³ Eɣe wòdɔɖ fia de Ƴakɔb fe afe la dzi teɖbee, eɣe efe fiadɔfe maɔɔ enu o (Luha 1:33).

Luha ɛlɔ bena tamedodo si ta wodɔ Ƴesu doe nɣe be ɣeade ɖbefã Mlawu fiadɔfea. De dɛsi nu si Ƴesu fia:

⁴³ Eɖblɔ na wo be, "Ele be maɔe ɖbefã maɔɔfiadɔfe la na du buɔɔawo hã, elabena esia tae wodɔm dɔ" (Luha 4:43).

Èse ɖbefãdɛde nɣa ma kɔɔa? Ède dɛsii kɔɔ be tamedodo si le Ƴesu si be wodɔ ɣe nɣe be ɣeade ɖbefã Mlawu fiadɔfea?

Luha hã ɛlɔ be Ƴesu ɣi dade ɖbefã Mlawu fiadɔfea nɣatefe:

¹⁰ Esi apostoloawo tɔ ɖbɔ la, woɖblɔ nu siwo katã wowa la ne. Emeɖbe la, ekɛlɔ wo heɣi adzame ɣi tefe adɛ si ame adɛke mele o, si nɣe du si woyɔna be Betsaida tɔ. ¹¹ He esi ameha la nɣae la, wodze eɣome; eɣe wòkɔ wo eɣe wòfo nu na wo tso Mlawu fiadɔfe la ɛɣ (Luha 9:10-11).

Ƴesu fia nu be ele be Mlawu fiadɔfea nanɣe nu vevitɔ kekeake na amesiwo adze eɣome:

³³ He midɔ Mlawu fiadɔfe kɛle efe dɔɔdɔɛnɣenɣe ɖbã (Mateo 6:33).

³¹ He midɔ maɔɔfiadɔfe la, eɣe woatsɔ nu siwo katã akɛe de mia ɛɣ. ³² Alɛha sue, miɔɔvɔ o, elabena edɔɔ dzi na mia fofo be ɣeatsɔ fiadɔfe la ana mi (Luha 12:31-32).

Ele be Kristotɔwo DI Mlawu fiadɔfea QBĀTɔ. Wowa esia to esia wawa be woatsɔ adɔ nɔfe ɖbãtɔ to aɖbenɔnɔ abe alesi Kristo adi be woanɔ aɖbe ene kɛle maɔkɔkɔ na Efe tɔtɔɖbɔ kɛle fiadɔfe me. Ke hã, ame akɛra ɔtɔ siwo ɖblɔna be Kristo la, menɣe deko womedia Mlawu fiadɔfea ɖbã o, ke womeɣa nusi wònɣe ɔ hã o. Ame ɖede hã kɔe se alaɛɔtɔe be ɔmeɛkɔkɔ le kekeame fe duɔɔahehe me nɣe nusi Mlawu di tso Kristotɔwo si. Esi womese Mlawu fe fiadɔfea ɔme o ta la, womesenɛ o

ana aɔbe fifia abe alesi wòle be woana aɔbe ene alo ase nusita amefomea da vo alea ɔbeɔbe ɔame.

De dzezii hã be woatsɔ fiaɔɔɔfe ana alêha sue aɔe (tsɔe sɔ hɔple Romatɔwo 11:5). Ebia ɔɔhɔiɔbɔ hɔfi alɔ̃ faa anɔe alêha sue vanã la me tɔ.

Womedɔ Mlawu fiaɔɔfe anɔi le Anɔiɔba dɔi haɔe o

Yesu fia nu be ele be Ye ɔmedzelawo naɔo ɔbe ɔa be fiaɔɔfe la nava, eyata mele wo si kɔkɔ o:

⁹ Mía fofo si le dɔzifo, Wò ñhɔ naɔhɔ. I0 Wò fiaɔɔfe nava. Wò lɔlɔ̃ nu nava eme (Mlateo 6:9-10).

Yesu dɔ efe nusɔ̃lawo ɔa be woaaɔe ɔbefã Mlawu fiaɔɔfe:

¹ Azo eya efe nusɔ̃la wɔieveawo fo fu eye wòna ñusê hɔple ñusê wo ɔe ɔbɔɔbɔ vɔ̃wo hãtã dɔi, eye wòda dɔlélewo. ² Eɔa wo ɔa be woaaɔe ɔbefã mawufiaɔɔfe la (Luha 9:1-2).

Yesu fia nu be ɔefe anɔiɔnaɔ ɔeɔhɔ menɔe fiaɔɔfe o, abe alesi womedɔ fiaɔɔfe ɔe Anɔiɔba dɔi yemayi o ene elabena esia taɔe wòwa nusɔ̃ menɔa ɔbɔɔbɔ vɔ̃wo dɔ ɔoe le Efe ñhɔ me yemayi o:

²⁸ He ne menɔa ɔbɔɔbɔ vɔ̃wo dɔ ɔoe to Mlawu fe Gbɔɔbɔ me la, eɔema mawufiaɔɔfe la va mia dɔi ɔoɔo (Mlateo 12:28).

fiaɔɔfe vanãtɔ le etsame—eye mele afisia fifia abe alesi Mlarhɔ ɔee fia ene o:

⁴⁷ Eɔe ne wò ñhɔ na nêwa nu vɔ̃ la, ɔee dɔ ɔoe. Eɔyo na wò be nãtsɔ ñhɔ ɔeɔa ɔe ɔe Mlawu fiaɔɔfe la me, tsɔ wɔ be ñhɔ eve nana asiwò, be woatsɔ wò afɔ ɔbe ... (Mlarhɔ 9:47).

²³ Yesu tsa ηκϋ ηεφβλσ να εφε νυςρσ ~lawo be, "Aleke ρβερβε wòsesē na ame siwo si hesinonnywo le be woape de Mlawu fiadufe la me!" ²⁴ Efe nyawo wσ nyhϋ na nysrσ ~lawo. Ke Yesu ραδο ενϋ na wo be, "Deviwo, asesē na ame siwo δοα ηϋ de hesinonnywo ηϋ be woape de Mlawu fiadufe la me ενϋε si!" ²⁵ Ele bσbσe na tedzi be wòato ane fe ηκϋ me wϋ be hesinotσ nape de Mlawu fiadufe la me" (Mαrko 10:23-25).

²⁵ Vavāe, mele epblσm na mi be, nyemapano weinsetse la azσ o vaseqe ρbemaρbe, esime manoe yeye le Mlawu fiadufe la me" (Mαrko 14:25).

⁴³ Yosef si tso Arimatea, adanϋdotakpeke me tσ κνηκσ ade, amesi ηϋtσ nσ Mlawufiadufe la lalam, va nσ dzi dem fo ... (Mαrko 15:43).

Yesu fia ny be fiadufeα menϋe fifi keke sia fe akpa adeke fifia o:

³⁶ Yesu δο ενϋ be, "Nyε fiadufe la metso keke sia me o. Ne nyε fiadufe nyε keke sia me tσ la, anϋe ne nyε δσlawo awσ avα, ale be womapatsσm ade asi na Yυδαtσwo o; ke fifia Nyε fiadufe la metso afisia o" (Yohanes 18:36).

Yesu fia ny be fiadufeα avα ne yetrσ ρbσ abe efe fia ene:

³¹ "Ne Ameρbetσvi la va le efe ηϋtikσkσe me, eyε mawσδσla kσkσewo katσ kpe de ενϋ la, ekema abσbσ nσ efe ηϋtikσkσe fe fiazihpvi la dzi. ³² Woofσ δϋkσwo katσ ny fϋ de ενηϋme, eyε wòama wo dome, abe ale si alēkplσla ma efe alēwo kple ρbσ ~wo dome ene. ³³ Eyε wòatsσ alēwo ado efe dϋsime, ρake ρbσ ~wo ya ado miame. ³⁴ Ekema fia la apblσ na ame siwo le efe nydusi me be, Miva, mi fofonye fe yaϋratσwo, mianϋi fiadufe si wodzra δο di na mi tso kekeame fe ρomeqoanϋi dzi la dome (Mateo 25:31-34).

Esi wònyε be Mlawu fe fiadufeα mele afisia o ta la, miakpσ utopia ηϋtσηϋtσ o vaseqe esime wodoe anϋi vσ hafi. Esi ame akpa ρātσ

mese ʘlawu fe fiaɖufe a ɔame o ta la, womete ηu se ale si Efe ɖziɖɖu lo ʘame la waɔ ɖɔe ɔame o.

ʘlawu fiaɖufe mava "va se ɖe esime Tro ʘsubolawo fe blibonɔɔɔɔ nava" (Roma 11:25)—eye ema medzo haɖe o.

Aleke Yesu ɔbɔ be fiaɖufe la?

Yesu na nu medede aɖewo tso ale si ʘlawu fiaɖufe la ηu:

²⁶ Eye wɔɔɔɔ be, "ʘlawu fiaɖufe la le abe ɖe ame aɖe ka ka nu hu wo ɖe anɔɔɔɔ ene, ²⁷ eye wɔɔɔɔ alo le zã me, eye wɔɔɔɔ le ηkeke me, eye nu hu mie hetsi, eye ηu me nɔ alesi wo awo o. ²⁸ Elabena anɔɔɔɔ la na nu hu le eɖo hu si: ɔbã la, ake, eme ɔbe ta, eme ɔbe nu hu blibo le ta me. ²⁹ Ke ne nu hu tsi la, etsɔ he la dea eme enuma ke, elabena nu ηeγia de" (ʘarko 4:26-29).

¹⁸ Azo eɔbɔ be, "Aleke ma wu fiaɖufe la le? Eye nu ke matsɔe aso ke? ¹⁹ Ele abe sinapi si ame aɖe tso de efe abo me ene; eye wɔtsi hezu ati ɔã aɖe, eye ɖziɖɖewo wa alo ɖe efe alo wo me." ²⁰ Eye wɔɔɔɔ be, "Nu ke matsɔ ma wu fiaɖufe la aso ke? ²¹ Ele abe amawo ʘãnu si nu ʘnu aɖe tso γla ɖe amawo ɖziɖzeme eto me va se ɖe esime wo katã vã" (Lu ka 13:18-21).

Lododo siawo ɖee fia be, le ɔmedzedzea me la, ʘlawu fe fiaɖufe la sue ηu, ɔke ava lolo.

Lu ka hã ηbɔ bena:

²⁹ Woatso yedzefe ke yetoɖefe, dziehe ke anɔɔɔe va, eye woano anɔɔ ɖe ʘlawu fiaɖufe la me (Lu ka 13:29).

Eγata ame siwo tso keame fe ake sia ake ava ʘlawu fiaɖufe la me. ʘENYE amesiwo nu Israel-viwo fe tɔɔviwo alo to aɖewo ke me tawo ɖe ke o. Amewo, tso afisiafi, ano anɔɔ ɖe fiaɖufe sia me.

Լսի՛ր 17 հրկե փաճսփեա

Լսի՛ր 17:20-21 ԽԽԽ ամե աճեա. Գա՛հե հափի ոճճօ ափա Լա, ճե ճեսիի Խե ամեա աճս ոս Լե Մաաս փաճսփեա մե յսԽԽԽԽԽԽ:

¹⁵ “Մօապրա ամե սի աճս աԽօ Լե Մաաս փաճսփե Լա մե!” (Լսի՛ր 14:15).

Էսի աճնս Խե ամեա (Լե ԷԽԽԽԽ) աճս ոս Լե Մաաս փե փաճսփեա մե Խա Լա, մենս Խա սի աճճե ճե ոճօ Լե ափե ճսի մե փիփա հօե աճնս օ, ԽօրԽԽ Խե ճաճեճեճե ԽօրԽԽ/ ճաճեսեսե ԽօրԽա Լե Լսի՛ր 17:21 մե սիա ճօ սսսա ճա Խե մենս նենեաե օ հճ.

Մօփփաճ ճաճեճեճե սի Լե Լսի՛ր 17:20-21 աԽե յս ա՛հս Գե ամե աճեա յս աօասե Էրա մե Խե:

²⁰ Էսի փափսԽա աիա Խե յեհայիե Մաաս փե փաճսփե Լա ճԽԽԽ հճ Լա, Էճօ Է՛ս ոա աօ Խե: “Մաաս փե փաճսփե Լա մե Խա ճե օ, աԽե աԼե սի միե Խճ հրաճ Խե յեաօհրաԷ Էնե օ; ²¹ Ըմե աճե՛հե մաճԽԽ Խե, ‘Ափի սիա աճԼե’ աԼօ ‘Ափի մաե աճԼե’ օ, ԷԼաԽա Մաաս փե փաճսփե Լա Լե միա ճօմե աճ.” (Լսի՛ր 17:20-21, Մօփփաճ; հրաճ ՈԸՏԸ հրաճ ԷՏՏ ճաճեճեճեա հճ)

Ըե ճեսիի Խե Կես ոճ ոս փօմ ոա փափսԽ սիա մեԽա ճսիմե օ, սիա ոս յսԽԽԽԽԽԽԽ, հրաճ աԼահրաոսաճաա. Կես “ճօ աօ յս,” – փափսԽաօե աի ոս Լա Կես. ՄօրԽե Խե յեաօափաԷ աճս սի օ.

Ըե աօճ ՀԱՄԷ Լա մեա? Ըօ!

Մենս աԼեմեհա աճե սի աճճօ հրսիե հճ յսե Կես ոճ ոս փօմ Խօե օ. Էսե Մենճ ոս փօմ Խօ սեսեԼա մե սիա Լե սսս աԼօ ճսի մե հճ յս օ.

Կես ոճ ոս փօմ Խօ Էփե ԸՅԸԸԸԸԸԸ յս! փափսԽա մենճ ոս աիա աիա Խօ հա մե աճե յս օ. Մօմենս իաե՛հե Խօ ՈսԽաԽա Կեսե աԼեմեհա աճե՛հե սի աօաճս Էրա մե հրսիե յս օ. Մենս սեսեԼա մե ճսեանի փօմե՛սի աճե յսե աօճ ոս աիա օ.

Ne ame ađe susu be Mławu fe fiadufeae nųe HANĖ la – eųe Mławu fe fiadufeae nō farisitōwo “me” la – ąe HANĖ LA le farisitōwo mea? Eđze fā be menųe nenemaē o!

Nųatāsofo sia tōbe nųe fewuđunųa boų alo? Toųbō be Protestantōwo fe ąamedeąe aąewo ąe Luķa 17:21 fe aķpa aąe ąame be “Mławu fiadufe la le “mia me” (NHJV/HJV) hā la, Katoliķotōwo fe *Yerusalem Yeųe Biblia ą ~ hā ąe* ema ąame nųuie be “Mławufiadufe la le mia đome.”

Yesue nųe farisitōwo đome, le wo đome. fifia, farisitōwo susu be ųewole mō ķpōm na Mławu fiadufeae. Ґaķe womese eąame nųuie o. Yesu ąe eme be manųe nųtoa me, alo fiadufe si seąofe li na Үudatōwo ąeąeķo, abe alesi wōđze abe wosusu ene (alo sōlemeha abe alesi ame aąewo ķe se fifia ene o). Mławu fiadufeae manųe amepbetō ķple nuķpōķpō fe fiadufe ąeąe siwo amewo ate ŋu afia asi alo aķpō, eųe woąpblō be, “Esiāe nųe ema, afisia” la đometō ąeķa ķo o; alo “fiadufe lae nųe ema, le afima.”

Wodzi Yesu, Eųa ŋutō, be wōaųe fiadufe ma fe fIA, abe alesi wōpblōe na Pilatō ķōte ene (Үohanes 18:36-37). Se eąame be Biblia zā nųa “fia” ķple “fiadufe” ąe wo nōewo tefe (le ķpōąeų me, Daniel 7:17-18 ,23). Mławu fiadufe si awa wa la fe fIA nō tsitre ąe farisitōwo ķa ųemayī. Ґaķe womaķpōe adze sii be enųe ųewofe fia o (Үohanes 19:21). Ne etrō pō la, ķeķeame aųbe Eųama (Nųaąeąefia 19:19).

Yesu ųi eđzi, le ķpūķpūi siwo pōbōna me le Luķa 17 me, tso fo nu tso Efe wawa ewelia ŋu, esime Mławu fe fiadufeae aąu Anųiųba KATĀ đzi (eųi eđzi ķple Mloffatt be wōaawō ąeķa le ta sia me):

²² Eąpblō na efe nusu rō~lawo be, “Ŋķeķe aąewo awa esime miadī wewie be ųewoaķpō Amepbetōvi la fe ŋķeķe ąeķa pē hā. ²³ Amewo aąpblō be, ‘Ķpō ąa, eųae nųe esi!’ Ķpō ąa, afimae wōle! ķe miąado ąo alo aųu đu adze wo ųome o, ²⁴ elabena abe đziķeđzo si ķlēna tso đziŋpōlia fe aķpa ąeķa ųia ąo ķeme đzi ene la, nenema ķee Amepbetōvi la anō le eųa ŋutō fe ŋķeķe đzi. ²⁵ Ke ele be wōaado đzi le fuķpeķpe ąāwo

me ɔbã, eye dzidzime si li fifia naɔbee. (Luħa 17:22-25 ,
Moffatt)

Yesu fo nu tso dzihedzo fe hẽhlẽ ηu, abe alesi wòle le Mlateo 24:27-31 ene, esi wòɔ efe vava zi evelia be yeaqɔ xexame ħatã dzi. Mlenye de Yesu le ɔbãɔblãm be yeƒe amewo mate ηu aħpã ye ne yetrã ɔbã o.

Amewo maħpãe adze sii be enye yewofe fIA o (Nuɔadɛɛfia 11:15) eye woawã anu ħplii (Nuɔadɛɛfia 19:19)! Ame ɔɛde abui be Yesu le tsitre ɔi na ħristo fe futã la. Mlenye de Yesu na ɔbãɔblãm be Mlawu fe fiaɔɔƒea le farisitã mawo me o—ƒɔblã na wo le teƒe bubu be womele fiaɔɔƒea me o le wofe aloħpanɔwãwã ta (Mlateo 23:13-14). Eye Yesu menã ɔbãɔblãm hã be Solemeħa lae anye fiaɔɔƒea o.

Mlawu fiaɔɔƒea nye nusi amepbetãwo ate ηu aɔe de eme ɔbedeħa – abe le ame dzãdzãewo fe tsitreɔtsi me enel ħe hã, Abraham ħple blemaɔfofo bubuawo ɔwã hã mele aƒima haɔe o (tsãe sã ħple Hebritãwo 11:13-40).

Nusɔwã lawo nya be Mlawu fe fiaɔɔƒea menã yewo ηuɔ yewo me yemaɔi o, eye be ele be wòadze abe alesi nusi ɔbãna, si va le Luħa 17:21 meɔbe, deƒe fia ene:

¹¹ Esi wose nya siawo la, epaɔo lo bubu, elabena eɔɔo Yerusalem eye wosusu be mawuƒiaue la adze enumaħe (Luħa 19:11).

Edze fã be fiaɔɔƒea le etsãme

Aleħe nãwã anya ne fiaɔɔƒea ɔɔɔ? Aƒe biabia ma ɔbã ħpãħpã fe aħpa aɔe ene la, Yesu yã nuɔɔblãɔi me nusɔwãwã (Luħa 21:8-28) eye emeɔbe wòƒia nu be:

²⁹ Mĩħpã ɔboti la ħple atiawo ħatã ɔa. ³⁰ Ne wole tsitsim ħoħo la, mia ηuɔwã mieħpãne eye mienyãe be dzomenɔli ɔɔɔ azã. ³¹ Eya ta miawo hã, ne mieħpã nusiwã le

ժշածձամ Լա, մինչո՞ւր եւ մասսփաճսփե Լա քօքօ (ԼսԿա 21:29-31).

Կեսս ճի եւ քեփե ամեւօ նօճե նչօրբլօճի մե նսճձօճօւօ քօմե եւ քեւօօնքօ քեքիքի սի փաճսփեօ օնօ. Կեսս քբլօ նօ Էփե ամեւօ Լե Լեփե եսես եւ ւօօհքօ նչօրբլօճի մե նսճձօճօւօ Էփե ւօօլօ Լօ ճե ւօ նս (ԼսԿա 21:36; ՄարԿօ 13:33-37). Կօքբօ եւ Կեսս քբլօ նչօ սիօ հօ Լօ, ամե քեճե ճեօ օսի Լե քեքեմենսճձօճօ սիւօ ճօ փօմե հքլե նչօրբլօճիւօ հքօհքօ նս.

Լե ԼսԿա 22 Է 23 մե Լօ, Կեսս քօճեփ փիօ օհե եւ Մլօւսս փաճսփեօ նչե նսսի օնօ Էմե Լե Էճօմե նե Էփիօ նս եւ:

¹⁵ "Մեճի վեւի եւ մաճսս Նսսիտօտօղհեհենքսսի սիօ հքլի մի հօփի մօհքե փս; ¹⁶ Էլօբենօ մեԼե Էրբլօմ նօ մի եւ, նչեմօքօճսս Էփե Լեճեփ օճօ օ, վօ սե ճե Էսիմե ւօճօնօ Էմե Լե Մլօւսս փաճսփե Լօ մե." ¹⁷ Էմեքբե Էճօ հքլս Լօ, Էփե ւօճօնօ օհքե նե հեքբլօ եւ: "Միճօ Էսիօ, Էփե միօմօ Գե միօ նօւօ ճօմե; ¹⁸ Էլօբենօ մեԼե Էրբլօմ նօ մի ենօ, նչեմօնօ ւեւնճեփ Լօ փե Լեճեփ օ վօ սե ճե Էսիմե Մլօւսս փաճսփե Լօ նօնօ" (ԼսԿա 22:15-18).

³⁹ Էփե նս վլօ ւօլօ մօւօ սիւօ ւօհլօ ճե օփի նս հքլիի Լօ ճօմեճօ ճեհօ նօ եսսսնքօ քբլօմ նե Էփե ւօքբլօ եւ, "Մե ւօճե նչե Մլեսիօ Լօ, ճե ճօհսսիւօճօ Էփե նօճե միօւօ հօ." ⁴⁰ Էփե Էփե ճօհքօ հօ մօ նե Էփե ւօքբլօ նե եւ: "Ճե մեւօնօնօ Մլօւսս քօնօ հօ օնօ? Էլօբենօ միօւօ հօ միԼե փօեսես մե հքլիի. ⁴¹ Միօւօ հօ միԼեւօնե նեմօ, Էլօբենօ միԼեճե, Էլօբենօ ւօճօ Էփեփե նօ մի Լե նս սի միԼեւօնօ Լօ նս, քօհքե ամե սիօ մեւօնօնօ օճեհքե օ." ⁴² Էփե ւօքբլօ նօ Կեսսսօ եւ : "Մչե Ափեճօ, ճօ նհս ճչնքե նե Էնօ ւօճօ փաճսփեօ մե." ⁴³ Էփե Կեսսսօ քբլօ նե եւ: "Ամեն, մեԼե Էրբլօմ նօ ւօճօ եւքբե Լօ, օնօ Քօրօճիսօ մե հքլիմ." (ԼսԿա 23:39-43 , Արօմքբե Լե Էնլիսիքբե Գօ մե)

Մլօւսս փաճսփեօ մեվօ Էսի ւօւսս Կեսս Լեփի հօ օբե օԼեսի ՄարԿօ հքլե ԼսԿօ սիօնօ ճեփ փիօ մի Էմե օ:

⁴³ Yosef si tso Arimatea, aqarhufotahpehpe me to xohko aqe, amesi huto no Mawufiadufe la lalam, va no dzi dem fo ... (Marho 15:43).

⁵¹ Etso Arimatia, si nye Yudaowo fe du, ame si ha no mawufiadufe la lalam (Luha 23:51).

Enye le tsitrestiti mepe (Korintowo I, 15:50-55) be woapadzi Kristowo ake be woape de Mawu fiadufe me, abe alesi Yohanes nibe ene be:

³ Yesu do enu ne be, "Vava mele eblom na wo be, ne womepadzi ame ake o la, mate hu akpo mawufiadufe la o." ⁴ Nihodemo oblo ne be, "Aleke woate hu adzi ame ne etsi? De wote hu ape de dadaa fe dome zi evelia, eye woadziia?" ⁵ Yesu do enu be, "Vava mele eblom na mi be, ne womeadzi ame tso tsi hple Gbopbo me o la, mate hu ape de mawufiadufe la me o (Yohanes 3:3-5).

Mawu fe amewo hoo akpo Mawu fe fiadufe mamlet le fe akpe deha mepe.

Azo taflatse mipase epome be esi wofa Yesu de tsitre va la, epafia nu tso Mawu fiadufe hu ake be:

³ Ede edokui fia apapbee le efe fuhpehpe mepe to hpedodzi pefe siwo me vodada mele o dzi, wokpoe le nhehe blaene me eye wono nu fom tso nu siwo hu de mawufiadufe la hu (Dawawawo 1:3).

Mawunya pobu hple mamlet siwo Yesu fo la hu de Mawu fiadufe hu! Yesu va abe dala ene be yefia nu tso fiadufe ma hu.

Yesu na Apostolo Yohanes ha nlo nu tso Mawu fe fe akpe deha fe fiadufe si ano anpoba dzi hu. De dzesi nusi Wona Yohanes nlo be:

⁴ Mepo ame siwo wotso ta le dasedidi tso Yesu hu hple Mawu fe nya la ta, ame siwo mede ta apu na la wada la

alo efe leṛba o, eḡe womede dzesi efe ḡṛonu alo asiwo o la fe luvawo. Eḡe wono aṛbe heḡu fia kple Kristo fe akpe deka (Nuadedefia 20:4).

Kristoto ḡbatowo fia nu be Mawu fe fiadufe akpe deka la ano anḡiṛba dzi eḡe wɔna de kekeame fe dziḡḡuwo tefe abe alesi Biblia fia ene (tsae so kple Nuadedefia 5:10, 11:15).

Nuḡatae, ne Mawu fe fiadufe le vevie alea ḡbeḡbe la, ame akpa ḡatɔ mese nu ḡede tso eḡu o?

Efe akpa adee nḡe be Yesu vɔe be nḡa ḡayla:

¹¹ Eḡe wɔḡble na wo be, "Wotsae de asi na mi be mianḡa Mawu fiadufe la fe nḡa ḡayla la; ke na ame siwo le eḡodo la, nuwo ḡatɔ va le lododowo me (Marḡo 4:11).

Eḡbea ḡa hã la, Mawu fe fiadufe vanatɔ nḡe nḡa ḡayla na ame akpa ḡatɔ abe alesi wɔle le Mawu fe doḡo fe akpa ḡatɔ pome ene (kpa miafe aḡbalẽ si mielona faa hã, le internet dzi le www.ccoo.org si fe tanḡae nḡe: [M̄AWU FE DODO FE NYAGBLɔDI Nuḡatae M̄awu Wɔ Nane? Nuḡatae M̄awu wɔ wɔ ?](#)).

Bu eḡu kpa hã be Yesu ḡble be (ḡeyiḡia) fe nuwuwu ava (kpuie) le ḡbefadede fiadufe ḡuti nḡanḡui la le kekeame ḡatɔ abe DASEELA ene meḡbe:

¹⁴ Eḡe woade ḡbefã fiadufe ḡuti nḡanḡui sia le kekeame ḡatɔ be wɔanḡe dasediḡi na dḡkɔwo ḡatɔ, eḡe emeḡbe nuwuwu la ava (Mateo 24:14).

ḡbefadede Mawu fiadufe ḡuti nḡanḡuia le vevie eḡe ele be woawae le nuwuyi siawo me. Enḡe "ḡbedasi nḡui" esi wɔnna maḡḡokpa ḡutiḡuti amefomea fe dɔlélewo, toḡba be dḡnḡaheḡakplɔlɔwo ate ḡu ofia nu hã.

Ne èbu Yesu fe nḡawo ḡu la, ele be wɔadze fã be ele be Kristo-hame vanatɔ nana ḡbefã dem fiadufe ḡuti nḡanḡui ma fifia. Ele

be esia nanɔɛ efe nu venitɔ hɛhɛaɛ na Sɔlemeha la. Eɣe be woate ηυ αωɔ esia nɔvɔie la, ele be woazã ρβερβɔρβɔ ρεδε. Esiaɛ nɔɛ nusɔ Mawu fe Sɔlemeha si *Yi Edzi* la dzea aρβαρβα be ɣeawɔ. Eɣe esia taɛ woδε aρβαλɛvi sia ρɔme δε ρβερβɔρβɔ ρβορβο aδεwo me δε.

Yesu fia nu aɛpa ρãtɔ maκɔ Efe mɔ o:

¹³ "Mito aρbo κακɛ la nu ρε δε eme; elabena aρbo la hɛhɛ eɣe mɔ si hɔlɔa ame ɣia tsɔtsɔ~ me la hɛhɛ, eɣe ame ρεδεwo toa eme ρena δε eme. ¹⁴ Elabena aρbo la κακα eɣe mɔ si hɔlɔa ame ɣia aρbe me la sesɛ, eɣe ame ve aδεwo hɔe hρɔne. (Mateo 7:13-14)

Mawu fiadɔfe ηυti nɔvanɔvi la hɔlɔa ame ɣia aρbe me!

Ate ηυ aɔzɔ dzi na mɔ be mɔade dzesii be toρbɔ be eɔze aɔe amesiwo ρβɔna be Kɔstɔtɔwoe ɣewonɔɛ fe aɛpa ρãtɔ menɔa nuhρɔsusɔ si nɔɛ be ρβεφãδεδε Mawu fiadɔfea fe nɔvanɔvia dzi Kɔsto te ρbe δε o hã la, κεκemenɔnɔɔalawo hɔle ηυtinɔnɔlɔawo se eρɔme zi ρεδε be esiaɛ nɔɛ nusɔ tututu Biblia fia.

He hã, Yesu, Eɣa ηυtɔ, nɔ mɔ hρɔm be ɣefe nusɔ~lawo naɣia Mawu fiadɔfe fe nɔvanɔvi la (Luκa 9:2 ,60). Esi wɔnɔɛ be woatɔ fiadɔfe si ava va la δε Mawu fe sewo dzi ta la, ahe ηυtifafa hɔle nuɔzedziname ve-eɣe se mawo dzi wɔwɔ le ɣeɣiɣi sia me hea ηυtifafa vanãtɔ ve (Psalmo 119:165; Efesɔtɔwo 2:15).

Eɣe wonɔa fiadɔfe ηυti nɔa nɔvi sia le Nɔbabla Kɔκɔa me ηɔlɔawo me.

⁴⁰ fiaɖufe enelia asē abe ɖayibɔ ene, ne ɖayibɔ ɖbāa nu sia nu; eɣe abe ɖayibɔ si ɖbāa nu ene la, fiaɖufe ma aɖbā hahehahe eɣe wɔaɖbā buɖuawo hatā. ⁴¹ Esi nēhɔɔ aɖo hɔle aɖɔbidεwo, siwo fe aɔpa aɖe nɣe zemela fe anɣi eɣe aɔpa aɖe tso ɖayibɔ me la, woama fiaɖufe la me; he hā ɖayibɔ fe ηusē anɔ eme, abe alesi nēhɔɔ ɖayibɔ si wɔtsɔ anɣihɔpe tsahaε ene. ⁴² Eɣe abe alesi aɖɔbidεwo fe aɔpa aɖe nɣe ɖayibɔ eɣe efe aɔpa aɖe nɣe anɣi ene la, nenema he fiaɖufe la fe aɔpa aɖe asē eɣe efe aɔpa aɖe aɖbā. ⁴³ Aɖe ale si miehɔɔ ɖayibɔ tsaha hɔle anɣihɔpe ene la, woatsaha hɔle amepɖetɔwo fe dzidzimeviwo; pahe womalé ɖe wo nɔewo ηu o, abe alesi ɖayibɔ metsaha hɔle anɣi o ene. ⁴⁴ Le fia siawo ηɔli la, dzifo fe Mawu la aɖo fiaɖufe aɖe anɣi, si matsɔɔ ɖɖede o; eɣe womaɖblē fiaɖufe la ɖe duha buɖuawo si me o; aɖbā hahehahe eɣe wɔatsɔɔ fiaɖufe siawo hatā, eɣe wɔanɔ anɣi teɖbee (Daniel 2:40-44).

¹⁸ He Dzifovito la fe ame haheawo aɔɔ fiaɖufe la, eɣe woazu fiaɖufe la tɔ teɖbee yi manɔ me. (Daniel 7:18).

²¹ Mlenɔ ηhɔ lém ɖe nu ηu; eɣe hɔpē ma he nɔ awa wam hɔle ame haheawo, eɣe wɔɖu wo dzi, ²² va se ɖe esime Blematɔ la va, eɣe wɔtso afia na Dzifovito la fe ame haheawo, eɣe yeɣiyi ɖe be ame haheawo naxɔ fiaɖufe la tɔ. (Daniel 7:21-22)

Miesɔɔ e tso Daniel ɖbɔ be yeɣiyi aɖe awa esime Mawu fiaɖufe aɔtsɔɔ hehe sia me fiaɖufewo eɣe wɔanɔ anɣi teɖbee. Miesɔɔ e hā be ame haheawo aɔpa wɔfe aɔpa aɖe le fiaɖufe sia xaxɔ me.

Daniel fe nɣaɖɖɔɖɔwo fe aɔpa ɖɖe nɣe miafe yeɣiyi si le fe alaɖa 21^{lio} me tɔ.

De dzesi Nubabla Yeɣea me nɣa aɖewo:

¹² Dzo ewo siwo nēhɔɔ la nɣe fia ewo siwo mexɔ fiaɖufe aɖehe haɖe o, pahe woxɔ ηusē ɖafoso ɖeɔa abe fiawo hɔle lā wɔadā la ene. ¹³ Ame siawo fe susu le ɖeɔa, eɣe wɔatsɔ

wofe ηυσḗ ḵple ηυσḗ ana lā wadā la. ¹⁴ Ame siawo awa ana ḵple Alēvi la, eye Alēvi la adu wo dzi, elobena Eyae nye ofetawo fe Afetw ḵple fiawo fe fia; eye ame siwo le eḵba la, woyw wo, wotia wo, eye wonye nutefewalawo.” (Nyaqedefia 17:12-14)

Eyata, miḵpwe le Nubabla Xoxoa ḵple Nubabla Yeyea siaa me be nuḵpasusu si nye be nuwuyi aḵe ana anyi le anyiḵba dzi fiaduḵe si me aḵpa ewo le eye be Mawu atso~e eye wadaḵo Efe fiaduḵe anyi.

Yesaya fia Nu Tso fiaduḵea Nu

Mawu vā Yesaya wōḵlō nu tso Mawu fiaduḵea fe aḵpa ḵbāḵ, si nye fe aḵpe ḵḵa fe dziḵuḵu si woywana be fe aḵpe ḵḵa, ηu ale:

¹ Atiḵplō aḵe aḵo tso Isai fe ḵe me, Eye Alō aḵe atso efe ḵewo me. ² Afetw la fe Gbḵḵba ana edzi, Nubya ḵple nuḵamesese fe Gbḵḵba, Adanudodo ḵple ηυσḗ fe Gbḵḵba, Sidzedze ḵple Afetw vōvō~ fe Gbḵḵba.

³ Efe dzidzo le Afetw la vōvō~ me, Eye madro~ vōnu to efe ηḵswa ḵpḵḵ me o, Eye matso nya me to efe to fe toḵoḵo me o; ⁴ He adro~ vōnu ame ḵahewo le dzadzawenye me, Eye wōatso nya me le dzadzawenye me

na anyiḵba dzi ame fofawo; Atso efe nu fe atiḵplō ofo anyiḵba, Eye wōatso efe nuyi fe ḵbḵḵba awu ame vō~ḵiwo.

⁵ Dzadzawenye anye efe aḵḵta fe alidziḵlanu, Eye nutefewawa anye efe aḵḵta fe alidziḵlanu.

⁶ “Ameḵōxi hā ana alēvi ḵba, Aḵpḵḵplō amlō ḵbā~vi ḵba, Nyivi ḵple dzatavi ḵpḵḵple ḵamiwo ofu anyi ḵḵae; Eye ḵevi sue aḵe aḵplō wo. ⁷ Nyi ḵple dzata adu ḵbe; Wo viwo amlō anyi ḵḵae; Eye dzata adu ḵbe abe nyi ene. ⁸ Vi si le no nam la naḵe le vetsuvi fe ḵo nu, Eye ḵevi si woḵe no na la natsō efe asi aḵe ḵa fe ḵo me. ⁹ Womawa nuvevi alo atso~

Ḥawu fe sewo nʻye ləb~ fe mɔ (Ḥateo 22:37-40; Yohanes 15:10) eʻye woanɔ te ɖe se maʻwo ɖzi aɖu Ḥawu fiadʻfeɔ ɖzi. Eʻyata ləb~ ɖzie woatu Ḥawu fe fiadʻfeɔ ɖo, toɖbɔ be kekeɔ me tɔ ɖeɖe bunɛ hā.

Psalmoʻwo Kple Buɖuwo

Ḥenʻye Daniel kple Yesoʻya koe Ḥawu vā wo wonɔ nu tso Ḥawu fiadʻfe si ɖbɔna ηu o.

Qbɔɖbɔ vā Ezeḵiel wɔnɔ be Israel- toawo me tɔwo (menʻye Yudaɔwo ɖeɖeḵo o) siwo kaḵa le Xaxa Gā la fe yeʻyiyia me la ofo fu ɖe fe akpe ɖeḵa fe fiadʻfeɔ me:

¹⁷ Eʻya ta ɖblɔ be, `Ale Yehowa Ḥawu ɖblɔe nʻye esi: “Ḥofo mi nu fu tso ɖuḵɔwo ɖome, mafo mi nu fu tso anʻyigba siwo ɖzi mieḵaḵa ɖo la ɖzi, eʻye matsɔ Israel-anʻyigba la ana mi.” ¹⁸ Woayɔ afi ma, eʻye mafo mi nu fu tso ɖuḵɔ siwo me mieḵaḵa ɖo la ɖzi, eʻye matsɔ Israel-anʻyigba la ana mi.” eʻye woade eʻfe ηunʻyɔnɔwo haṭā kple eʻfe ηunʻyɔnɔwo haṭā ɖa le afima. ¹⁹ Eḵema mana ɖzi ɖeḵa wo, eʻye matsɔ ɖbɔɖbɔ yeʻye ade wo me, eʻye maɖe ɖzi si le abe kpe ene la ɖa le wofe ηutilā me, eʻye mana ηutilā fe ɖzi wo, ²⁰ ne woazɔ le nʻye ɖoɖowo nu, eʻye woalé nʻye vɔnɔɖɔɖɔ~wo me ɖe asi eʻye wɔ wɔ; eʻye woanʻye Ŋye ɖuḵɔ, eʻye nʻye hā manʻye wofe Ḥawu. ²¹ He ame siwo fe ɖziwo kplɔa wofe ηunʻyɔnɔwo kple ηunʻyɔnɔwo fe ɖzodɖzo ɖo la, maɖo wofe nɔsɔnɔwo tefe ɖe woawo ηuṭɔwo fe ta ɖzi,” Yehowa Ḥawu ye ɖblɔe. (Kezeḵiel 11:17-21)

Israel-toawo fe ɖzidzimeviwo maɖaḵaḵa azɔ o, kpe boη woawɔ ɖe Ḥawu fe ɖoɖowo ɖzi eʻye woadɖzɖzɔ ηunʻyɔnɔwo ɖuɖu (Ḥose III, 11; Ḥose V, 14).

De ɖzesi nʻya siwo ɖbɔna le Psalmowo me kɔ ɖe Ḥawu fiadʻfe ηuṭi nʻyɔnʻyɔia ηu:

²⁷ Kekeame fe mlɛnɔwo haṭā aɖo ηḵu eɖzi ahaṭɔ ɖe Afeta la ηu, Eʻye ɖuḵɔwo fe fomewo haṭā ade ta aɖu le

4. **Bubuwawo dzile yesiayia miafe fomedodowo?**

Topobɔ be ame pɛdɛ wɔa nu abe nyananyi si kɔ de Yesu fe amenyanɛɛ ɛs kɔ ene hã la, nyatɛfɛae nɛ be Yesu yomedzelawo fia Mawu fiadɛfe ɛsti nyananya. Emae nɛ pɛdasi si Yesu tso vɛ.

Apostolo Paulo ɛbɔ nu tso Mawu fiadɛfe kple Yesu ɛs be:

⁸ Eɛ wɔɛi sɔfoɛ, eɛ wɔfo nu dzinɔamefoɛɛ yɛfi etɔ sɔɛ, hɛnɔ nu fom hɛnɔ nɛ fom de enu le Mawu fiadɛfe la ɛsti nusawo ɛs (Dɔwɔwɔwɔ 19:8).

²⁵ Eýe le nýatefe me la, azo la, menýae be mi hátã, ame siwo ðome meýi ðaðe p̄befã M̄lawu fiadýfe la le (D̄awawawo 20:25).

²³ Eýa ta esi wado ñheñe ðeña ne la, ame p̄ðewo va ep̄bo le efe ðzefe, eýe wòðe M̄lawu fiadýfe la me na wo hedí ðase na wo vevie, eýe wòfoe ðe wo nu le Yesu ñu tso M̄lose fe Se k̄ple Nýop̄b̄l̄awo siaa me, tso ñdi va se ðe fiẽ. ... ³¹.fe ¹⁹⁹⁹ me **p̄befãðeðe mawufiadýfe la k̄ple nu siwo k̄u ðe Afet̄o Yesu K̄risto ñu la fiam** k̄ple k̄ak̄aðedzi blibo, ame aðeñe meke mo ne o (D̄awawawo 28:23 ,31).

De ðzesii be menýe Yesu ðeðeño ñue M̄lawu fe fiadýfea k̄u ðo o (toṛbo be Eýae nýe efe ak̄pa vevi aðe hã), aðe alesi Paulo fia nu tso Yesu hã ñu ðe novo tso nusí wòfia tso M̄lawu fiadýfea ñu p̄bo ene.

Paulo ýae hã be M̄lawu fe nýanýui, p̄ake ema p̄ak̄p̄o nýe M̄lawu fe fiadýfe ñuti nýanýui.

⁹ ... miéðe p̄befã M̄lawu fe nýanýui la na mi ... ¹² be miazo aðze M̄lawu si ýa mi va eýa ñut̄o fe fiadýfe k̄ple ñutiñak̄e me la nu. (Tesalonik̄at̄awo I, 2:9 ,12)

Paulo ýae hã be K̄risto fe nýanýui (Romat̄awo 1:16). Yesu fe "p̄bedasi nýui" la, p̄bedasi si Wòfia.

Bu eñu k̄p̄o be menýe nýanýui si k̄u ðe Yesu K̄risto fe amenýenýe ñu alo ame ñut̄o fe ðeðeñp̄ak̄p̄o k̄o ñue wònye o. Paulo p̄b̄l̄o be K̄risto fe nýanýui la l̄o toðoðo Yesu, Efe t̄at̄oṛbo, k̄ple M̄lawu fe w̄an̄uð̄at̄o ðe eme:

⁶ ... M̄lawu be wòat̄o k̄ak̄a aðo etefe na ame siwo le fu ðem na mi, ⁷ eýe wòana mi ame siwo le fu ðem na mi la naṛbo ðe eme k̄pli mí ne wode Afet̄o Yesu ðe po tso ðzifo k̄ple efe ðala sesẽwo, ⁸ le ðzo bibi me abia h̄l̄o ame siwo menýa M̄lawu o. k̄ple ame siwo meṛoa to mía Afet̄o Yesu K̄risto fe nýanýui la o. ⁹ Woañe to na ame siwo k̄ple ts̄at̄s̄o m̄awo

tso Afetɔ la ηηυme ηηple efe ηηsē fe ηηtiηηηe me,¹⁰ ne eva, le Gbe ma ρbe, be woaɔo ηηtiηηηe na ηe le ηefe ame ηηηewe me, eηe ame siwo ηηtā ηe se la naηηo ɔziɔɔ ɔe ηe ηη, elabena miāfe ɔasediɔi le miā ɔome la, woηe se (Tesalonihetɔwo II, 1:6-10).

Πυβαλα Υεηεα ɔee fia be fiadufe la nηe nusi miāηo, ηe menηe be eηo mi bliboe fifia o:

²⁸ miēle fiadufe si womate ηη avvvv o la ηom (Hebritɔwo 12:28).

Μiāte ηη ose Μaww fiadufe fe aηra aɔe ρome aηano mo ηηom vevie fifia, ρaηe miēe ɔe eme bliboe o.

Paulo ɔo ηηe eɔzi tē be ame meηena ɔe Μaww fiadufe me bliboe abe ameηetɔ si ηηna ene o, abe alesi wɔɔzana le tsitrestiti meηbe ene:

⁵⁰ Azo naviwo, nηa sia ρblom mele be ηηtilā ηηple vv mate ηη anηi Μaww fiadufe la ɔome o; eηe nηfitifitiwawo hā menηia ρbeηlēmaηηmaηη fe ɔome o. ⁵¹ Ηηo ɔa, mele nηa γayla aɔe ρblom na mi be: Μi ηηtā miāɔo alo o, ηe boη mi ηηtā miāηo—⁵² le ηeηiηi ηηvi aɔe me, le ηηη fe vvv me, le ηηē mamletɔ fe ɔiɔi me. Elabena ηηē aɔi, eηe woafɔ ame ηηηηwo ɔe tsitre maηblēmaηblē, eηe miāηo mi (I Korintotɔwo 15:50-52).

¹ Έηa ta mele se ɔem na mi le Μaww ηηple Afetɔ Yesu Krioto ηηηme, ame si aɔηo vvv aηbaηbeawo ηηple ame ηηηηwo le efe ɔeɔfia ηηple efe fiadufe la me

(Timoteo II, 4:1).

Μenηe ema ηoe Paulo fia o, ηe boη be Yesu atso fiadufe aɔe asi na Μaww fofo la:

²⁰ He azo la, Kristo fo tso ame hushuwo dome, eye wozu ame siwo do alo la fe hutsetse gbato . ²¹ Elabena esi amegbetso to ame dzi hu la, ame hushuwo fe tsitreitsitsi ha to amegbetso dzi. ²² Elabena abe ale si ame sia ame huna le Adam me ene la, nenema hee woogbo qobe ame sia ame le Kristo me. ²³ He ame sia ame le efe dofo nu: Kristoe nye hutsetse gbato , emegbe ame siwo nye Kristo to le efe vava me. ²⁴ Emegbe nuusu la va , esime woto fiafu la de asi na mawu fofo la, esime wosu dziduwu hatã hple nusẽ hple nusẽwo hatã nu. ²⁵ Elabena ele be woadu fia va se de esime woto futawo hatã ade efe ofo te. (Korintotowo I, 15:20-25).

Paulo fia nu ha be ame madzomadzawo (sedzidalawo) manyi mawu fe fiafuwa dome o:

⁹ De mienye be ame madzomadzawo manyi mawufiafu la dome oa? Mèqofu wò o. Ahasiwawo, trãsubawo, ahasiwawo, hutsu hple hutsu alo nyanu hple nyanu fe gbado, ¹⁰ fiafitawo, hubiawo, ahatsunolawo, vlodolawo hple adzodalawo manyi mawufiafu la dome o (I Korintotowo 6:9-10).

¹⁹ Azã hutilã fe dawawo dze fa, siwo nye: ahasiwawo, ahasiwawo, mahomahonye, ahasiwawo, ²⁰ trãsubawo, afakaha, fuléle, dzrewawo, huanã, dzihudodo, dokuitodidi, masomasawo, alokanawo, ²¹ huanã, amewusu, ahamsu, 21 . oplotutuwo, hple esiwawo toqbe; si huti mele eblom na mi do hpa, abe alesime eblom na mi le blema ene be, amesiwo wa nu siawo la, wo dome manyi mawufiafu la dome o (Galatiawo 5:19-21).

⁵ Elabena mienye be domenyanu adehe mele ahasiwawo, ame mahomahã hple hubiawo, si nye trãsubawo la si le Kristo hple mawu fe fiafu la me o (Efesotawo 5:5).

Dzidzenuswo le Mlawu si eye wòbiaa dzimetatɔ tso nuvõ me be wòate ny ape de Efe fiadufe me. Apostolo Paulo xlɔ̃ nu be ame adewo mafia nu be Yesu fe nyananyi lae nye nyedodoo o, pake bubue nye be:

³ Amenusveve hple nyitifafa na mi tso Mlawu fofo la hple mia Afetɔ Yesu Kristo ɔbo, ⁴ ame si tso edohui na de miofe nu võ wo ta, bena wòade mí tso fifi yeyi vi võ di sia me, le mia Mlawu fofo la fe lɔlɔ̃ nu nu, ⁵ ame si ny nyitihokoe nono tepbee yi manomanɔ me. Amen. ⁶ Ewo nyky nam be mieta hɔata tso Ame si ya mi le Kristo fe amenusveve me la ɔbo yi nyananyi bubu si to novo, ⁷ si menye bubu o la ɔbo. ke ame adewo li siwo le fu dem na mi eye wodi be yewoatro Kristo fe nyananyi la. ⁸ Ke ne mioawo alo mawusɔla ade si tso dzifo le ɔbefa dem nyananyi bubu ade na mi wu nya si mieɔe ɔbefa na mi ha la, ekema woaso fi dee. ⁹ Abe ale si mieɔble va yi ene la, mepale epblom azo be: Ne ame ade le ɔbefa dem nyananyi bubu ade na mi wu nu si miexo la, ekema woaso fi dee. (Galatiaɔwo 1:3-9)

³ Ke mele võvõ m be ne menye ale si da la ble Xawa to efe ayemo dzi la, nenemae miofe tamesuswo ɔblɛ tso nu bɔbɔdeanyi si le Kristo me la me o. ⁴ Elabena ne ame si va la de ɔbefa Yesu bubu si mieɔe ɔbefa o, alo ne miexo ɔboɔbo bubu si miexo o, alo nyananyi bubu si miexo o la, ekema miate ny ado dzi atsae! (Korintotɔwo II, 11:3-4)

Nuhæe nye nyananyi "bubu" hple "to novo," si nye alakpa nyetɔntɔ?

Akpa nonowoo le alakpanyananyi la me.

Le ɔoawo hatã me la, alakpanyananyi lae nye be naxæ ase be mehia be nadɔ to Mlawu eye nadze ɔɔɔɔba nyetɔntɔ be yeano ɔɔbe le efe mo nu esime nele ɔboɔblom be yeyya Mlawu (tsæ so hple Mateo 7:21-23). Elõ a dɔkuiɔɔidi.

Da la ble Xawa be wòadze alakpa nyananyi ade dzi fe 6000 hloe enye sia (Mose I, 3)—eye amepbetɔwo xæ se be yewonya nu nyuie

www Ḿawu eye ele be yewo nṣṣe yewoatso nṣṣa me le nṣṣi kple vɔ̃ nṣ. È, le Yesu fe vava meɔbe la, wotsɔ Efe nḵɔ kpe de alaḵpanṣanṣiɔbalē vonovowo nṣ zi ɔde-eye esia yi edzi eye ayi edzi vasede Kristo fe futɔ mamletɔ fe yeṣiṣia me.

fifia le Apostolo Paulo fe yeṣiṣia me la, alaḵpanṣanṣi la nṣe Gnostic/Ḿiṣtictɔwo fe nṣatefe kple vodada fe tsahatsaha ḵoṅ. Gnostictɔwo xɔe se ḵoṅ be sidzedze tɔxɛe hiã be ɔbɔɔbɔmeɔamesese, si me dedeḵpɔḵpɔ hã le, nasu ame si. Gnostictɔwo ðina be yewoaxɔe ase be nṣi nṣitilã wɔna la medea vi adeḵe ḵoṅ o eye wotsia tre de toɔɔdo Ḿawu nṣ le nṣawo obe nḵeḵe adrelia fe Sabat ene me. Alaḵpaḵplɔla mawo domeɔ deḵae nṣe Simon Ḿoɔus, amesi Apostolo Petro xɔ̃ nṣi (Dɔwɔwɔwo 8:18-21).

Gaḵe mele Blɔe o

Ŋubabla Yeṣea dee fia be filipo fia Ḿawu fiadufe be:

⁵ Tete filipo yi Samaria ḵu la me eye wɔde ɔbefã Kristo na wo. ... ¹² woxɔ filipo ḵzi se esime wɔnɔ ɔbefã dem nu siwo ḵu de Ḿawu fiadufe la nṣ ... (Dɔwɔwɔwo 8:5, 12).

Gaḵe Yesu, Paulo kple nṣrɔ̃ lawo fia nu be mele bɔbɔe be woape de Ḿawu fiadufe me o;

²⁴ Esi Yesu kɔ be yelē blanṣi vevie la, eɔblɔ be, "Aleḵe ɔbeɔbe wɔsesē na ame siwo si ḵesinɔnṣwo le be woape de Ḿawu fiadufe la me enye si!" ²⁵ Elabena ele bɔbɔe na tedzi be wɔato aṅe fe nḵu me wu be ḵesinɔtɔ naɔe de Ḿawu fiadufe la me."

²⁶ Ame siwo se nṣa sia la bia be, "Eḵema ame ḵae ate u ax?"

²⁷ Ke eɔblɔ be, "Ŋu siwo mate nṣ adzɔ le amepbetɔwo ɔbɔ o la ate nṣ adzɔ le Ḿawu ɔbɔ." (Luḵa 18:24-27)

²² “Ele be míato κακα ρεδεω me ayi mawufiaɖufe la me ”
(Δωωωωωω 14:22).

³ Νωviwo, ele be míaδα αηpe na Μlawu yesiayi de mia ta

esa, elabena miofe κase dzina de edzi ηυto, eɣe mi ηatā mia
ɖometo de sia de fe lolo~ na mia nɔewo dzina de edzi, ⁴ ale
be míawo ηυtoωo miefoa adepbe le mia ηυ le Μlawu fe
hamewo ɖome le miofe dziɖoɖɔi ηple κase le miofe
ɣometiti ηple κακα siwo ηatā miedo dzi la ta. ⁵ esia nɣe
Μlawu fe υωουυωωωω~ dzɔdzɔe la fe ηpedɔdzi si dze fā, ale be
woabu mi be miedze na Μlawu fiaɖufe, si ta miawo hā
miele fu ηpem ɖo la; ⁶ elabena enɣe nu dzɔdzɔe le Μlawu
pɔɔ be wɔatsɔ κακα aɖo etefe na ame siwo le fu ɖem na
mi, ⁷ eɣe wɔana mi ame siwo le fu ɖem na mi la naɖo de
eme ηpli mí ne woɖe Afeto Yesu de po tso dziɖo ηple efe
ɖola ηalētɔωo, (Tsaloniηatɔωo II, 1:3-7).

Le nɔnɔme sesɔawo ta la, ame aɖewo ηoe wole ɣαɣαm fifia hele
wo tiam le ɣeyiyi sia me be woanɣe efe αηpa aɖe (Μateo 22:1-14;
Yohanes 6:44; Hebritoωo 6:4-6). Woayɔ ame bubuwo emepbe, obe
alesi Biblia ɖee fia ene be amesiwo “ɖa vo le pɔpɔ me la,
pɔmesese awa, eɣe amesiwo to nɣatɔfoe la aso~ nuɖiafia” (Yesayɔ
29:24).

Apostolo Petro fia nu be fiaɖufe la li tepbee, eɣe be ele be woaɖo
to Μlawu fe nɣanɣui la veviedoɖoɖoɖe ne menɣe nenema o la,
υωουυωωωω~ ano anɣi:

¹⁰ Eɣa ta nɔviwo, miɖaηυ ηυtri pɖe wu be miaɖo ηpe
miofe ɣαɣα ηple tiatia la dzi, elabena ne miewɔ nusiwɔ
la, mākli nu pɖeɖe o; ¹¹ elabena nenemaɔe woato mo pɖe
na mi le mía Afeto ηple Δela Yesu Kристо fe fiaɖufe mawɔ
la me (Petro II, 1:10-11).

¹⁷ Elabena ɣeyiyia de be υωουυωωωω~ naɖze epɔme tso Μlawu
fe me. eɣe ne edze epɔme tso mía pɔɔ pɔbā la, nuηae anɣe
amesiwo meɖoa to Μlawu fe nɣanɣui la o? (Petro I, 4:17).

Biblia fe AƆbalē M̄amleawo Kple fiaɖusea

Biblia fia nu be "M̄lawu nɔye lɔlɔ" (Yohanes I, 4:8,16) eye Yesu nɔye M̄lawu (Yohanes I:1,14)–M̄lawu fiaɖusea akpɔ fia si nɔye lɔlɔ eye efe sewo ɖoa alo lɔlɔ, he menɔye fɔlɛle o (tsɔe sɔ kple Nɔyadɛɖefia 22:14-15).

Biblia ɖee fia hã be M̄lawu aɖo maɔwɔɖɔla aɖe si aɖe ɖbefã M̄lawu fe fiaɖuse nɔfi nɔyanɔvi maɔ la (Nɔyadɛɖefia 14:6-7) eye emeɖbe maɔwɔɖɔla bubu aɖe be wɔaɖee aɖia be toɖbɔ be eɖze abe ɖã ene hã la, Babilon mu (Nɔyadɛɖefia 14:8-9). Gbedasi siawo anɔye nɔyanɔvi si kekeme akɔ va yi abe ɖasefo ene fe kpedodɔzi siwo ɖbɔ ɖzɔɖzɔmetɔ nu eye woakpɔe be woanɔye nusiwɔ ɖbɔ "ameha ɖã" siwo aɔa M̄lawu ɖbɔ le nusuwu la aɔa (Nɔyadɛɖefia 7:9-14). To vovo na Babilontɔwo fe nusẽ mamleɔ si aɖo eye wɔaɖze anɔvi (tsɔe sɔ kple Nɔyadɛɖefia 18:1-18) la, M̄lawu fe fiaɖusea fe akpɔ mamleɔ nɔa anɔvi teɖbee:

¹⁵ Tete maɔwɔɖɔla aɖrelia ɖo yili be: Eye ɖbe sesẽwo ɖi le ɖzifo be: "Kexe sia me fiaɖusewo zu mia Afetɔ kple Efe Kristo fe fiaɖusewo, eye wɔaɖu fia teɖbee!" (Nɔyadɛɖefia 11:15).

Yesu aɖu fia le fiaɖusea me! Eye Biblia ɖe Efe ɖzesidenkɔ eve fia:

¹⁶ Eye wonɔ nɔye ɖe efe aɔwɔɖziwɔ kple efe ata ɖzi be: fiawo fe fia kple Afetɔwo fe Afetɔ (Nɔyadɛɖefia 19:16).

Gakɔ ɖe Yesu kɔe aɖu fiaa? De ɖzesi kɔvɔkɔvi sia:

⁴ Eye mekpɔ fiaɔvɔkɔviwo, eye wobɔbɔ nɔ wo ɖzi, eye wotso ɔnɔwɔɖɔlɔ ɖe asi na wo. Tete mekpɔ ame siwo wotso ta le ɖaseɖiɖi na Yesu kple M̄lawu fe nɔya ta, amesiwo mede ta aɔu na lã wɔaɖã la alo efe leɖba o, eye womede ɖzesi efe nɔnɔ alo asiwo o la fe lɔwɔwo. Eye wonɔ aɖbe heɖu fia kple Kristo fe akpɔ ɖeɔa . . . ⁶ Woawɔra ame si kpɔ ɖome le tsitreɔtsi ɖbãta me eye wɔle kɔkɔe. Nusẽ aɖeɔye mele kɔ evelia nu ɖe amesiawo ɖzi o, he bon woanɔye M̄lawu

⁹ He abe ale si wonbe di ene la: "Nhu mehpoe o, to mese nu o, Ewe mepe de amepbeis fe dzi me o, Nu siwo Mawu dzra do di na ame siwo lo~ne." ¹⁰ He Mawu de wo fia mi to efe Gbopbo me (I Korintotawo 2:9-10). Ewe lo~, dzi dzo hple akofafa man fe yeyi. Awe yeyi wanusu afe hti! Mawu fiadufe ana manman si nyo wu nukute. De medi be yehpo pome le eme oa?

5. Alo ne menye nenema ola adavato alonane siwo~di wu

De Kристо hti nufialara pbatawo susui be ele be yewoade pefa Mawu fiadufe hti hti fe nyanusia?

E~.

Fe adewoe nye esi va yi, le nyo afe si Nufialara Bart Ehrman si le North Carolina University fo me la, ete pbe de edzi enenu, eye wos be, to novo na amesiwo pblana be yewonye Kristotawo epbea fe akpa pat la, Yesu hple eyomedzela pbatawo de pefa Mawu fiadufe. Topbo be Dh _ _ se nya ma pome.

Nubabla Yeyea Mepbe Nihni U Mawunpoboblo Koko Kekeke

ma ke si Nubabla Yeyea fia eye Mawu fe Solemeha si *Yi Edzi* la fia fifia (ate nu adzo be ate nu atso Mawu fe Solemeha nstehst me, pake nye Helophe sidzedze sue la kea mo na nye nstete be maqe pbefae sesie wu).

Fe Alafa Evelia me Solemeha Kplolawo Kple Fiafufea fe Nyananyiobalea

Ele be miade dzesii le fe alafa 2^{lia} fe romedzedze be Papias, si nye Yohanes fe nvasela eye woneye Polycarp xol~ eye Roma Katolikotawo buna be enye ame hohoe la, fia nu fe akpe deha fe fiafufea. Eusebius nlo bena Papias fia nu be:

... fe akpe deha ano anyi le tsitreitsi tso ame hushwo dome mepe, esime woado Kristo nsto fe dzidudu anyi le anyioba sia dzi. (Papias fe kahewo, VI. Kpo Eusebius ha, Solemeha fe Nstina, Apbalé 3, XXXIX, 12)

Papias fia nu be esia anye yeyi si me nu pefe ano:

Nenema ke [Eplol] be luku deha adzi ewo

to akpe ewo, eye be nukh akpe ewo ano to desiaqe si, eye nukh desiaqe ana wo si me ho, dzadze, nyi kilogram ewo; eye be akadu, kple nukhwo, kple pbewo ha adzi le apbaso ma ke me; eye be lawo katã, siwo dta anyioba dzi nswawawo ho yemayi la, awa zu nstifafawo kple dehawawo me lawo, eye woabobo wo dokui na amepeto bliboe. " [Papias, si nye blemahutsu aqe, si nye Yohanes fe nvasela kple Polycarp xol~, ye nlo nu siawo nsti dasedidi le efe apbalé enelia me; elabena eyae kra apbalé ato~...] (Fragments of Papias, IV)

Nubabla Yeyea mepe Uta si wonlo na Korintotwo oblo be:

⁴²¹⁻³ Apostoloawo ko Nyananyi la na mi tso Afeto Yesu Kristo obo; Mawu oboe wodoo Yesu Kristo da. Eyata ekema Kristo tso Mawu obo, eye Apostoloawo ha tso Kristo obo. Eyata

wo ame evea siaa tso 𐌆𐌗𐌰𐌹 fe 𐌚𐌚𐌰 𐌵𐌹 me le 𐌘𐌘𐌘 si wo𐌘𐌘 𐌘𐌰 𐌵𐌹. 𐌷𐌰𐌹 ta esi wo𐌘𐌘 sedede, e𐌹𐌺 wo𐌘𐌹 𐌘𐌺 e𐌘zi bliboe to mía Afetó 𐌷esu Krišto fe tsitreitsitsi me, e𐌹𐌺 wo𐌘𐌘 h𐌺pe wo 𐌘zi le 𐌆𐌗𐌰𐌹 fe n𐌹𐌶𐌹 la me h𐌺ple h𐌺h𐌺ade𐌘zi blibo tso 𐌘𐌚𐌘𐌚𐌘 H𐌺h𐌺e la me la, wo𐌘𐌘 𐌘𐌘 h𐌺ple 𐌘zi𐌘zi𐌵𐌹𐌶𐌹 be 𐌆𐌗𐌰𐌹 fia𐌘𐌹fe la nava.

Polycarp si tso Smirna n𐌹𐌶𐌹 Krišto𐌵𐌹 wo fe 𐌺𐌹𐌵𐌵𐌹 𐌘𐌚𐌵𐌹, amesi n𐌹𐌶𐌹 𐌷ohanes fe n𐌹𐌶𐌹𐌵𐌹𐌰𐌹 la, amesi n𐌹𐌶𐌹 apostolo 𐌘𐌚𐌵𐌹 siwo h𐌺𐌹 la 𐌘ome𐌵𐌹 mamle𐌵𐌹. Polycarp si wo𐌹𐌵𐌹 be polycarp c. fe 120-135 𐌆.𐌺.

𐌷o𐌹𐌶𐌹𐌹 ame 𐌘ahewo h𐌺ple ame siwo 𐌹ome woti le 𐌘zi𐌘zi𐌵𐌹en𐌹en𐌹𐌺 ta, elabena woawo t𐌵e n𐌹𐌶𐌹 𐌆𐌗𐌰𐌹 fia𐌘𐌹fe la. (Polycarp. 𐌷𐌺ta si wo𐌺𐌚𐌹 na filipit𐌵𐌹 wo, Ta II. Tso *Ante-Nicene Fathers, Babla I* me abe alesí Alexander Roberts 𐌺 James Donaldson 𐌘𐌺e ene. Amerik𐌺𐌵𐌹𐌵𐌹 wo fe Tata, fe 1885)

𐌷𐌰𐌹 ta esi mían𐌹𐌶𐌹 be "womed𐌹𐌶𐌹 few𐌹𐌹 le 𐌆𐌗𐌰𐌹 𐌺𐌹 o" ta la, ele be míanzi w𐌵𐌹𐌵ze na 𐌷fe sedede h𐌺ple 𐌺𐌹𐌺𐌺h𐌺𐌺e ...Elabena en𐌹𐌶𐌹 be wo𐌹𐌵𐌹 wo 𐌘𐌹 le 𐌘zi𐌘zi𐌵𐌹 siwo le 𐌺𐌺𐌺ame la me, elabena "𐌘zi𐌘zi𐌵𐌹 𐌘esi𐌹𐌵𐌹 w𐌵𐌹 a𐌹𐌶 h𐌺ple 𐌘𐌚𐌘𐌚𐌘 la; " e𐌹𐌺 "hasi𐌵𐌹𐌵𐌹 wo, n𐌹𐌶𐌹n𐌹𐌶𐌹 wo, h𐌺ple amefomea fe 𐌺𐌹mí𐌵𐌹𐌵𐌹 wo, 𐌘ome man𐌹𐌶𐌹 máw𐌹𐌹fia𐌘𐌹fe la fe 𐌘ome o, " alo amesiwo w𐌵𐌹 n𐌹 siwo mew𐌹 𐌘𐌺h𐌺 h𐌺ple wo n𐌵ewo o e𐌹𐌺 womedze o. (afima h𐌺e, Ta V)

𐌷hema mína míasub𐌵e le 𐌵𐌹𐌵𐌰 me, h𐌺ple b𐌹b𐌹 blibo, abe alesí 𐌷𐌰𐌹 𐌺𐌹𐌵𐌹 𐌘𐌺 se na mí ene, h𐌺ple abe apostolo siwo 𐌘𐌺 𐌘𐌚efá 𐌺𐌹𐌵𐌹n𐌹𐌶𐌹 la na mí, h𐌺ple n𐌹𐌶𐌹𐌵𐌹𐌵𐌹 siwo 𐌘𐌺 𐌘𐌚efá Afetó la fe nava 𐌘𐌘 𐌺𐌹𐌵𐌹 ene. (afima h𐌺e, Ta VI)

𐌆be ame b𐌹b𐌹 siwo le 𐌺𐌹baba 𐌷e𐌹e me ene la, Polycarp fia n𐌹 be ame 𐌘zi𐌘zi𐌵𐌹ewo 𐌵𐌹𐌶𐌹 𐌆𐌗𐌰𐌹 fe fia𐌘𐌹fe 𐌘ome, h𐌺e men𐌹𐌶𐌹 sedzi𐌵𐌹alawo o.

𐌷o𐌹𐌚𐌹 hā be Polycarp 𐌹e fia n𐌹 siwo 𐌘𐌚𐌵𐌹:

Էյե le Sabat si հլբե զօ ճի la, Երբև be; Միսե ոյե ոսլևո~ame, Մաւս fe vi լևո~awo. Մեկա atam na mi esime bisօրաո ոօ ofima, Էյե azօ meբale ոս իևո~m mi հatօ be miazօ ոյուie Էյե miaճze le Afetօ la fe մօ ճի... *Միկրօ դսճզ*, Էյե *միրանօ ճզճզրաճի*, *Միրանա միօֆե ճիււո ոարբօճզօ օ*, se զեյեա հս զե լևո~ na ու ուեաո դս la, Էֆե vava ճzena zi զեկա abe ճիկեճզօ si le sisim հաբահաբա ene, սօսսօճրօ~ զօ si աօտօ ճզօ աօե, օրբե մաոօ, Էֆե ֆիաճսֆե մախսմախս la. Էյե ոսիաոս si Մաւս ֆիա la, միենյա, ne miedzro Նոյևօ siւո tso րբօրբօ me me la, միտօ Գբօրբօ Իկօբե la fe ոսլևօտի կրա զե միօֆե ճիււո ճի, bena sedեդեաո ոաոօ միա me matստ.՝ (Polycarp fe Բրբենօոօ, Ta 24. J. B. Ughtfoot, Apostolo Բօֆօւո, babla 32, 1889, օա 488-506)

Մելիտօ si tso Sardis, si ոյե Մաւս fe Տօլեմեհա fe դրօոօլա, fe fe 1000 լօֆօ. 170 Մ.Ն., աօֆիա ոս be:

Էլաբենա ոյաթեֆե, se la ճօ le ոյաոյուի la me-բօբօ le զեյե me, ու ամե եւեա սիա ճօ tso Zion կլբե Կերսալեմ; կլբե sedեդե si աօճե զե րօ le ամենսւեւե me, կլբե կրօճեդս si le ոսի աօաօ vօ me, կլբե alօւի le Vi la me, alօւո le ամե me, կլբե ամե le Մաւս me...

Գաօե ոյաոյուի la va zu se la կլբե Էֆե ոսմեճեճե

emevava , esime տօլեմեհա la va zu ոյաթեֆե fe ոսճզրաճօֆե...

Բմե սիա զե մի tso կլսւինյենյե me զի աբլօճե me, tso viviti me զի հեկելի me, tso հս me զի օրբե me, tso դստսեճիճիճի me զի ֆիաճսֆե մաոօ me. (Մելիտօ . Նստիտօտօղկեկենյսիա Նստի Մաւսոնյարբօրբևօ. Իրսկրսի 7 ,40 , 68. Գբեթօմեճեճե tso Իերսս : Internet ճի Մաւսոնյարբօրբևօ. <http://www.իերսս.com/documents/ԻերսսV4ՈՒՈԼ.asp>)

Էյաթա աօոյա Մաւս ֆիաճսֆեա be Էնյե ոս մաոօ, Էյե մենյե Իրիտօւաօ աօ Կաթօլիկօ Իա si li ֆիֆիա ճիււո կօ օ Էյե Մաւս fe se հօ le Էմե.

Ազբալէ ինքս սի աղիւ ի քէ ալաֆա եվելիա քէ սասասս քիօ քիօ՝ ոս
ամաւօ քէ աօհրօ քիալքա:

Εγα τα mia dometo adēhe megawō awatso alo akhō megōbe
o, hē boη nelō ̄ faa ate de Mawu fīadūfe քէ Ուրաուրսի քիա ոս.
(Roman Clement. Recognitions, Ազբալէ Խ, Կա ԽԼՎ. Մօքքե
tso Ante-Nicene Fathers, Եաբլա 8 քիա քե. Alexander Roberts
քի James Donaldson քէ trō asi քէ եդս. Աերիկաթաւօ քէ Կա,
քէ 1886)

Գաիքքէ քէ եդս քիա, տօքքօ քէ ելքէ աքէ քեքքե սօլեքիա քեքքօ քեք
աօղքէ օ հա քիա, քէ ալաֆա եվելիա քէ ժօքքօքքե սսսիղքէ սի քէ տաքքէ
քէ *The Shepherd of Hermas* քէ քօքքքքէ սի Roberts քի Donaldson
քէ քէ քիա աօ սսսօքքօքքէ "Mawu fīadūfe" աի սսքեքքե.

Խրիտօք սի ալաւօ , հքքէ աքէ քքքէ սիաա քքքնա քէ Խրիտօ հքք
քքքօքքէ քօ՝ հա սսսա քեքք քիա Mawu fīadūfea քիա քէ քէ ալաֆա եվելիա
քէ.

Խաթոլիկօթաա հքքէ Կքքքքէ Օրթօքքօքքէա քէ աքէ հքքքէ İrenaeus
քօ՝ հա սէ եքքք քէ քէ տսրէտսրսի քքքք քիա, Խրիտօթաա քքք քէ
քիաա քիալքա քէ. De İzesi սսսի աօղքէ, c. քէ 180 Մ.Պ.

Elabena aleae ame siwo xae se la fe nōame le, elabena
Գքքքքէ Խքքքէ, սի աօքքէ քէ սսսօքքօքքէ քէ քիա ոքքա աօ քէ
քքքա, եքքէ աքքքի քքք քիա քէնէ քէ քէ, քէ ելքէ քէ սսսօքքէ հքքք
հքքքքքքքքքքէ հքքքէ ժաժաքքքքքքքէ հքքքհքքքէ ժաժօքք
ժաժքքքքէ քէ. Elabena tsitre tsitsi le քէ սսս սիա սի քէ քքքքքք
քէ, դսքքիա քիա քքք քէ սսս քիա աքքէ, եքքէ հքքք քէ եդս, տօ
Գքքքքէ Խքքքէ քիա քէ դսքք քէ, աօքքէ քէ տսրէ եքքէ աօքք
քէ քիաա քիալքա քէ քէ . (Irenaeus, St., Կքքք Եիսիքք. Armitage
Robinson քէ քէ եքքք քիա Արքքքքքքքէ քէ. Աքքքթօքքք քէ
Գքքքքքքք քէ Զքքքքիա, Կա 42. Wells, Somerset, Oct. 1879. Աքք
աքքի աօքքէ քէ SOCIETY FOR PROMOTING CHRISTIAN
ՈՍՄԵՃԳԷ քէ եքք. NEW YORK: MACMILLAN CO, քէ 1920).

Teofilo si tso Antioxia fia nu be:

Le fe alafa evelia kple eto~lia me la, kpadeghunvagbɔgbɔlawo va na dofo wam de Alexandria (Egipte) nu. Kpadeghunvagbɔgbɔlawo pɛde tsi tre de fiadufe si gbana fe nufiafia nu. De dzesi nɔpatakaha si hu de kpadeghunvagbɔgbɔla mawo domefo adewo nu:

Wodzi Dionysius tso tra~subɔla bubume kple hesinotawo fe fome adɛ me le Alexandria, eye wɔde sɔhu le wofe kekemeahunya me. Edo le tra~subɔlawo fe sɔhuwo me be yeazu Origen, amesi ka de etefe le Alexandria fe hatekismo sɔhua dzikpɔkpɔ me...

Clement, Origen, kple Gnostic sɔhua na nɔvɔgbɔdila kɔkɔewo fe nufiafiawo gbɛm to wofe ɔamesese siwo nɔye susumenuwo kple kpadeghunvagbɔgbɔlawo me...woka nka na wo dohu be "Kpadeghunvagbɔlawo." Nepos wa anu kple kpadeghunvagbɔgbɔlawo le dutofe, eye wɔle eme de asi be Kristo fe dzidudu ana anɔgbɔ dzi...

Dionysius vli nɔya kple Nepos yomedzelawo, eye le efe nɔhɔdɔ nu la... "nɔnɔme sia tɔpɛ si le Mawu fiadufe la me fifia." Esiae nɔye zi gbɔto si woyɔ Mawu fe fiadufe si li le hameawo fe nɔnɔme si li fifia me...

Nepos ka mo na wofe vodadaa, tso deɛ fia be dzifofiadufe la menɔye kpadeghunvagbɔgbɔla o, ke boɔ enɔye mia Afeto fe fiadufe si gbana nɔtɔnɔto le tsitre-tsiti yi ɔpɛ mawo me...

Eyata wosusu fiadufe la va le nɔnɔme si me wole fifia me fe susua eye wohee ve le Gnostictawo fe kpadeghunvagbɔlawo fe sɔhu si le Egipte, fe 200 va do fe 250 M.N., fe alafa blibo hafi wova bu fiadufe fe bisipawo be wonɔye fiazi-kpɔvia dzi nɔlawo ...

Clement susu Mawu fiadufe fe nɔkɔsusua be enɔye Mawu nɔti sidzedze vanɔto si le susu me fe nɔnɔme. Origen gbɛe be enɔye gbɔgbɔmepɔamesese si yla de Nɔhɔlawo fe nɔhɔdzesi si me ka la me . (Ward, Henry Dana. fiadufe fe Nyanvɔvɔbalɛ: fiadufe Mɛnɔye Kexe sia me to o; Mɛnɔye

Хеке sia me o; He bonj be wòava le Dzifodũkàa me, Tsitreitsisi tso Ame Kũkũwo Ìle Kple Nũwo Katã Gbũgbũpafoanũi Nũ. Clokton ye lae, Remsen ti Haffelfinger , fe 1870, aka 124-125)

Ɖyãta esime Bisip Nepos nã Mlawu fe fiadũfe fe nyanũvia fiam la, kpadenũyãgbãgbãlãlãlãwo dze agbãgbã be yewoato pamesese si menye nyatefe o ve le enu. Bisip Apollinaris si tso Hierapolis hã dze agbãgbã be yewoã anu kple kpadenũyãgbãgbãlãlãwo fe vodãdãwo le yeũyi ma ke me lãfo. Amesiwã le Mlawu fe Hamea me vanã la tsi tre de Mlawu fe fiadũfe nyũnyũtã fe nyatefe enu le nyũnyũtã katã me.

Herbert W. Armstrong fia fiadũfe fe Nyanũvia, Gãkpe de enu

Le fe alafa 20th me la, Herbert W. Armstrong si mepalã o nyã bena:

Elabena *worbe* Kristo fe nyanũvia . . . , ele be *хекеаме* naã de nu bũbũ tefe de etefe. Ele be woato *avatsonu ađe ve*/Ɖyãta miẽse wofo nu tso Mlawu fiadũfe ny be enye nyã fãfã dzeani ađe ho--seselelãme nyũi ađe le amegbetã fe dzi me--si wođee dzi kpatã va zu ethereal, unreal **NOTHING!** Ame bũbũwo gbã le mã gbegbã nu be "SOM" lae nye fiadũfe la . . . Nyãgbãdã Daniel, si nã agbe fe 600 ðo nyã na Kristo la nyã be Mlawu fiadũfe la nye fiadũfe nyũnyũtã--dziqdu si le dzi dũm

nyũnyũtã siwo le anũyã dũ . . .

Afi sia . . . nye Mlawu fe numedede le nusì **MAWUFIAFE NYEE** ny: "Ɖye le fia siwo fe nykekeawo me..."--ele nu fom tso afãbidẽ ewo ny le afisia, paũbã fe akpa ađe eye anũi gbagbã fe akpa ađe. Esia, to nyãgbãdã tsãtsã ðo fome kple Daniel 7, kple Nyãdedefia 13 kple 17 me la, le nu fom tso **EUROPE FUFUFO** ye ye si le dodo wãm fifia ny . . . le wò nykũme nyũtã! Nyãdedefia 17:12 na nyã si wo gbã tsitotsito be anye **FIA ALOO FIAFE EWO** fe dehawawã si (Nyãd . . .

Ne Kristo va la, ele vava ρe abe fiawo fe FIA ene, eye wòle anɔirɔba blibo la dzi dum (Nuɔɔd. 19:11-16); eye EƒE FIADUFE-
 - *M̄AWU ƒE FIAƒE* --Daniel ɔblɔ be, ele be wòadɔ *κεκεμεfiadufe* siawo ƒatã. Nuɔɔɔɔɔɔɔɔ 11:15 ɔblɔe le nuɔ siawo me be: "Κεκε sia me fiadufewo *zu* M̄ia AFETƔ ƒple EƒE KRISTO ƒE fiadufewo, eye wòadɔ fia teɔbee"! Esiae nɔye M̄AWU ƒE fiadufe. Enɔye fifi dziɔɔɔɔɔɔɔɔ fe NUɔUɔU--ě, eye United States ƒple Britain dɔɔɔɔɔɔ ɔɔ̃ hã. Emegɔbe woazɔ fiadufewo--DZIDUDU--na Afetɔ YESU KRISTO, si nɔye fiawo fe fia le anɔirɔba blibo la dzi ɔemayɔ. Esia na nɔɔatefe si wòɔnɔye be M̄AWU FIADUFEA nɔye DZIDUDU ηɔtɔηɔtɔ la dze fã ƒenƒen. Abe alesɔ Kaldea fiadufe nɔye FIAƒE ene--abe alesɔ Roma fiadufe nɔye FIADUFE ene--alea ƒe M̄AWU ƒE FIADUFE hã nɔye dziɔɔɔɔɔ. Enɔye be woakɔ κεκεame fe DURUWO fe DZIDUDU. WODZI Yesu Kristo be wòanɔye FIA--DZIDUDU! . . .

Yesu Kristo ma ƒe si zɔ toɔɔewo ƒple balɔ siwo le Anɔirɔba Kɔɔɔe la dzi ƒpaƒple Yerusalem fe abɔawo dzi fe 1,900 ƒple edzivɔe nɔye sia la ɔɔɔɔɔ va. Eɔblɔ be ɔeɔɔɔɔ. Esi woɔɔlãe de atɔ ηɔ vɔ la, M̄awu ƒe tso ame ƒuɔɔɔɔ dome le ηƒeƒe etɔ̃ ƒple zã etɔ̃ meɔbe (M̄at. 12:40; Dɔwɔwɔwɔ 2:32; Kor. I, 15:3-4). Elia M̄awu fe fiaziƒɔɔi la dzi. Κεκεame ƒatã fe Dziɔɔɔɔ fe Dɔwɔɔɔɔ (Dɔwɔwɔwɔ 1:9-11; Heb. 1:3; 8:1; 10:12; Nuɔɔd. 3:21).

Eyae nɔye "ame ηɔɔtɔ" si le loɔdoɔ me, si ɔi fiaziƒɔɔi dzi le

M̄awu--"dɔɔɔ diɔi"--be woadɔe ƒiaɔɔɔ na fiawo fe fia de dɔɔɔɔ ƒatã dzi, eye emegɔbe wòatɔ ava anɔirɔba dzi (Luɔɔa 19:12-27).

Le ɔfisia hã la, ele dziɔo va se de "nuɔwo ƒatã ɔɔɔɔɔɔɔɔɔɔ" (Dɔwɔwɔwɔ 3:19-21). *ƒbuɔɔɔɔɔɔɔɔ* fia be woadɔɔɔɔ aɔɔ nɔnɔame alo nɔnɔame si nɔ wo me tsã la me. Le ɔo sia me la, M̄awu fe dziɔɔɔɔ ɔɔɔɔɔɔɔ anɔi

le anq̄irba d̄zi, epe to esia me la, kekeame fe ηstifafa, hple utopia n̄on̄mewo ρb̄sr̄br̄aḡo anq̄i.

fifia kekeame fe zit̄o, avaw̄aw̄o hple dzrehehe siwo le sesēm ḡe edzi aḡo efe tosofo le kekeame fe kaqa ḡā aḡe me ale ρbeḡbe be, ne ḡlaw̄u mede nu eme o la, amegbet̄o fe ηstilā aḡeḡe maḡr̄o ḡeḡe aḡbarbee o (ḡlat. 24:22). Le efe tosofo tututu esime heheḡemeḡbe ana woat̄o ḡzo nu ρbarbewo ḡatā tso yletinq̄irba sia ḡzi la, Yesu Krieto atr̄o ana. fifia qa ele vava ḡe abe maw̄ume ḡlaw̄u ene. Ele vava ḡe hple W̄ola si ḡua kekeame ḡatā fe ηsē hple ηstih̄oḡe ḡatā. (ḡlat. 24:30; 25:31 .) Ele vava ḡe abe "ḡiawo ḡzi fia, hple aḡet̄awo fe Afet̄o" (Nq̄aḡ. 19:16), be q̄eaḡo kekeame fe ḡziḡḡḡ ḡā aḡe anq̄i epe q̄eaḡḡ ḡsh̄awo ḡatā ḡzi "hple ρaq̄ib̄ti." " (Nq̄aḡ. 19:15; 12:5) . . .

Kristo ḡkeḡe Oa?

ḡaḡe ḡe amefomea aḡo yli hple ḡziḡz̄o, epe woax̄e le ḡziḡz̄o hple ḡzon̄ameme si me ḡziḡsh̄u le meo--ḡe Kristot̄anq̄enq̄e si n̄o anq̄i tsā ḡō~ hā ax̄ea?

Womaw̄e o! Woax̄e ase, elabena Satana fe alaḡra s̄b̄olawo (II Kor. 11:13-15) ble wo, be eḡae nq̄e Krieto fe fut̄o. Hameawo hple ḡsh̄awo aḡo ḡziḡsh̄u ḡe efe vava ηsh̄ (Nq̄aḡ. 11:15 hple 11:18), epe asraḡowo adze aḡbarba ηst̄ηst̄o be q̄ewoaw̄o ansh̄ hplii be q̄ewoats̄r̄o~e (Nq̄aḡ. 17:14)!

ḡsh̄awo aḡr̄o ḡome le Heḡemeva III si ḡb̄ona fe tosofo me, epe avaw̄afea an̄o Yerusalem (Zaḡ. 14:1-2) epe emegbe Krieto atr̄o ana. Le ηsē si ḡb̄o ḡz̄oḡz̄omet̄o ηsh̄ me la, "aw̄o ansh̄ hple ḡsh̄o maw̄o" siwo w̄aa avā hplii (ḡsh̄sh̄r̄ui 3). Aḡḡ wo ḡzi ḡeḡḡeḡ (Nq̄aḡ. 17:14)! "Efe aḡawo an̄o tsitre ḡe ḡmito la ḡzi ḡbemagbe," si ḡidi ḡr̄vie ηst̄o le Yerusalem fe q̄eḡzeḡe ḡome (Zaḡ. 14:4). (Armstrong H.W. q̄eq̄iyawo fe Nq̄a ḡayla, 1984)

Biblia de p̄befāe be Yesu at̄ro ava eḡe w̄ōaḡu ḡzi, ḡe h̄ā ame p̄deḡo aw̄o avu ḡplii (N̄ȳaḡeḡefia 19:19). Ame p̄deḡe oḡbl̄o (si wot̄u de Biblia fe n̄ȳaḡbl̄oḡiḡo p̄omesese tot̄ro ḡzi, p̄aḡe le alaḡpan̄ȳaḡbl̄oḡilawo ḡple n̄ȳa ḡaḡlawo ta fe aḡpa aḡe) be Yesu si t̄ro ḡb̄o lae n̄ȳe K̄risto fe fut̄o mamlet̄o!

N̄usiḡo ḡb̄oḡa h̄ā t̄so Herbert Armstronḡ ḡb̄o:

Sub̄osub̄oḡa van̄āḡo--M̄lawu fe n̄ȳatefe si ḡu ḡusē le ḡple M̄lawu fe l̄l̄o~ si ḡb̄oḡb̄o ḡḡḡe la na...DZIDZḡ SI W̄Omate ḡu aḡbl̄o o le M̄lawu ḡple Yesu K̄risto n̄ȳan̄ȳa me--le N̄ȲATEḡE n̄ȳan̄ȳa me--ḡple M̄lawu fe maw̄ume UḡU~ fe viviḡoḡeameḡu!...

M̄lawu fe Ha van̄āḡo fe n̄ufiaḡfiawo n̄ȳe esiḡo ḡu de "aḡben̄oḡo de n̄ȳa sia n̄ȳa nu" le Biblia ḡḡḡe la me ḡo...

Ameḡbet̄oḡo at̄ro t̄so "ḡo" m̄o ḡzi aḡi "na" m̄o ḡzi--M̄lawu fe l̄l̄o~ fe m̄o.

DEḡḡNU ȲEȲEA aḡo aḡȳiḡba la aḡo! (aḡima ḡe)

DEḡḡNU ȲEȲEA n̄ȳe M̄lawu fe fiaḡufe. ḡbef̄āḡeḡe be deḡḡnu ȳeḡe ava eḡe woat̄ue de l̄l̄o~ ḡzi n̄ȳe n̄usi ḡu fiaḡufe ḡuḡi n̄ȳan̄ȳui van̄āḡo si Yesu ḡple eḡomeḡzelawo fia la ḡu ḡo fe aḡpa vevi aḡe. Ema n̄ȳe n̄usi m̄i M̄lawu fe S̄olemeḡa si *Yi Edzi me m̄iḡeḡa ḡbef̄āe*.

Herbert Armstronḡ ḡḡe ḡze sii be Yesu n̄o nu fiaḡ be ameḡbet̄oḡomea, ne wosusu be ȳewoḡi be ȳewoḡo to ḡo~ h̄ā la, wopbe aḡbe fe 'nana m̄o', si n̄ȳe l̄l̄o~ fe m̄o. Eḡze aḡe ame aḡḡe ḡloe mese n̄usi fiaḡ Yesu n̄o fe vevien̄ȳen̄ȳe ḡome n̄ȳuie o ene.

ḡḡname to Yesu ḡzi n̄ȳe N̄ȳan̄ȳui la fe aḡpa aḡe

fifia ḡewoh̄i ame aḡewo siḡo ḡlē nu vaseḡe aḡisia la bia wo ḡḡȳui le Yesu fe ḡu ḡple aḡpa si w̄ōw̄o le deḡeḡḡoḡḡo me ḡu. Ē, n̄ȳan̄ȳui si ḡu N̄ubabla Ȳeḡea ḡple Herbert W. Armstronḡ siaa ḡl̄o nu t̄soe la fe aḡpa aḡe n̄ȳe ema.

Ɔubabla Yesu de fia be nyananyi la lo dedehpohpo to Yesu dzi de
eme:

¹⁶ Elabena Kristo fe nyananyi la mekpe nu nam o, elabena
enyere *Mawu* fe nusẽ hena dedehpohpo na ame sia ame si
xe se, na Yuda to pã hple Helatowo hã (Romatowo 1:16).

⁴ Eya ta ame siwo hağa la yi ofi sia ofi no pbefã dem

nya la. ⁵ Tete *Filipo* yi *Samaria* du la me eye wòde pbefã
Kristo na wo. ... ¹² He esi woxo *Filipo* dzi se esime wòno pbefã
dem mawufiadufe la hple Yesu Kristo fe nğo la, nusowo
hple nyanswo siaa de mawutsi ta na wo. ... ²⁵ Eya ta esi
wodɔ dase hede pbefã *Yehowa* fe nya la, wotro yi
Yerusalem heno pbefã dem nyananyi la le Samariatowo fe
həfe pedewo me. ²⁶ Azo *Yehowa* fe dola afe fo nu na *Filipo*
... ⁴⁰ Wo hpo *Filipo* le *Azoto*. Eye esi wòto ofima la, ege pbefã
le dusowo hatã me va se de esime wòna *Kaisarea*.
(Dawawowo 8:4, 5, 12, 25, 26, 40)

¹⁸ ege pbefã Yesu hple tsitrestiti la na wo. (Dawawowo 17:18
)

³⁰ Emegbe *Paulo* no eya ntu fe afe si wòhaya la me fe eve
blibo, eye wòxo ame siwo hatã va epbo la, ³¹ ege pbefã
**mawufiadufe la, eye wòfia nu siwo hu de Afetã Yesu
Kristo** nu hple hağadedi blibo, eye ame ađe me me na
o. (Dawawowo 28:30-31)

De dzeɔi be Yesu HPLƐ fiadufe hã no pbefã dededoa me.
Ɔublanuita la, *Mawu* fiadufe nɔti nyananya pamesese nyue
buna le Hela-Roma solemehawo fe nufiafiawo me.

Le nyatefe me la, be wòakpe de mĩa nu miazu fiadufe ma fe akpa
ađe la, *Mawu* lo amegbetowo ale pegerbe be wòdo Yesu da be
wòakp de mĩa ta (*Yohanes* 3:16-17) eye wòde mí to efe amenuweve
me (*Efesoto* 2:8). Eye ema nye nya nyui la fe akpa ađe
(Dawawowo 20:24).

Fiadufe fe Nyanvui lae nye Nusi Kekeame Hiã, Gahe ...

Dawaw hena hutifafa (Mateo 5:9) kple nyuiwawo nye tadodzinu siwo nu vide le (tsae so kple Galatiawo 6:10). He hã kekeame fe ηρoηoia pepe, siwo dome subasubohawo hã le, xae se be duhawo dome amepetawo fe nusawo aduadue ahe hutifafa kple nudzedziname ve, he menye Mawu fiadufe a. Ewe togbɔ be woakpɔ dzidzedze le yeuyi aɛ me hã la, menye deho womakpɔ dzidzedze o, he wofe amepetɔ fe apbarbadzedze aɛwo ana yletinviɔba Anviɔba la nava do afi aɛ mlɛba be ana apbe nate ηu ano anvi daa ne Yesu metɔ gbɔ va do Efe fiadufe anvi o. Amepetawo fe anviɔba dɔdɔ Mawu manamee nye nyanvui dzodzro kple alakpanva (Psalm 127:1).

Ame pepe le kekeame le apbarba dzem be yewofo Babilontawo fe duhawo dome dɔdɔ si me mawusubasubɔ fe akpa aɛ le la nu fu be woatsɔ aɛ kekeame fe dɔdɔ yeve aɛ me le fe alafa 21^{lia} me. Esia nye nusi Mawu fe Salemeha si *Yi Edzi la fo nu tsi tre de ηu tso esime wadoe anvi ewe wadoe be yeuyi edzi ofo nu tsi tre de ηu*. Tso esime Satana ble Xawa be wɔadze efe nyanvui la fe dɔmedede aɛ dzi fe 6000 kloe enye sia (Mose I, 3) la, amepetɔ pepe xae se be yewonva nusi ana yewo kple kekeame nonvo de edzi wu Mawu.

Le Biblia fe nya nu la, abia be woatsɔ asrafomepɔ aɛ si le Europa (si woyɔna be Dziehefia, si woyɔna hã be Nyadedefia fe Lã 13:1-10) akpe de subasubohakplɛla aɛ (si woyɔna be alakpanvapɔblɔɔila, si woyɔna hã be THE) ηu Kristo fe futɔ mamletɔ kple Lã si si dzo eve le si le Nyadedefia 13:11-17) tso du si me togbɛ adre le (Nyadedefia 17:9, 18) me be woahɛ 'Babilontawo' (Nyadedefia 17 ɔ 18) kekeame fe dɔdɔ aɛ ve. Togbɔ be amefomea hiã Kristo fe tɔrɔgbɔ kple Efe fiadufe dɔdɔ anvi hã la, ame pepe siwo le kekeame malɛ to de pɔbedasi sia ηu le fe alafa 21^{lia} me o—woayɔ edzi akɔ Satana fe alakpanvanvui fe dɔmedede nonovowo dzi ase. Gahe kekeame akɔ dasedidi.

Do ηku edzi be Yesu fia nu be:

¹⁴ Woode p̄befā fīadufe ḡuti n̄ḡan̄ḡui sia le kekeame me ḡoḡoo be wōan̄ḡe ḡasedīḡi na ḡuḡāwo ḡatā, eḡe emeḡbe n̄ḡḡḡḡḡ la aḡa. (M̄ateo 24:14)

De ḡzesii be fīadufe la fe n̄ḡan̄ḡui la aḡo kekeame aḡe ḡasefo ene, emeḡbe n̄ḡḡḡḡḡ la aḡa.

Susu ḡeḡewo taḡe wōle alea ḡo.

Deḡae n̄ḡe be M̄awu ḡi be kekeame nase n̄ḡan̄ḡui n̄ḡvātō ḡafi ḡaxa ḡā la n̄ḡḡe eḡame (si woḡe fīa be eḡḡe eḡame le M̄ateo 24:21). Eḡata n̄ḡan̄ḡuiḡbedasia n̄ḡe ḡasedīḡi ḡḡle n̄ḡx̄lō~ame (tsae s̄o ḡḡle Ezeḡiel 3; Amos 3:7). Aḡe Tr̄o~sub̄l̄awo fe ḡzim̄et̄t̄r̄o ḡeḡe v̄e ḡafi ḡesu n̄ḡt̄r̄o aḡa (Rom̄at̄wo 11:25) ḡḡle ḡzim̄et̄t̄r̄o siwo men̄ḡe Tr̄o~sub̄l̄awo o si s̄o ḡb̄o (Rom̄at̄wo 9:27) ḡafi ḡesu n̄ḡt̄r̄o aḡa.

Bubue n̄ḡe be ḡbedasia fe n̄ḡa vevitō atsi tre ḡe Lā si le ḡoḡom, Dzieheḡusē fe fīa, ḡḡaḡḡle Aḡatso N̄ḡaḡb̄l̄ḡiḡa, ḡristo fe fut̄o mam̄l̄et̄o, fe n̄ḡḡḡḡḡḡḡ ḡu. Woado ḡutifafa fe ḡuḡḡe ḡoḡ to ameḡbet̄o fe aḡḡaḡḡad̄zed̄ze me, ḡaḡe aḡḡl̄o ame aḡi n̄ḡḡḡḡḡ (M̄ateo 24:14) ḡḡle ts̄ot̄r̄o~ (tsae s̄o ḡḡle Tesalonīḡat̄wo I, 5:3).

Le ḡzesiwo ḡḡle alaḡḡa n̄ḡḡḡḡ siwo ḡo fome ḡḡli wo ta (Tesalonīḡat̄wo II, 2:9), kekeame fe aḡḡa ḡāt̄o at̄iae be ḡewoax̄o alaḡḡa aḡe ḡzi ase (Tesalonīḡat̄wo II, 2:9-12) ḡe n̄ḡan̄ḡuiḡbedasia t̄efe. Le Roma Katolīḡot̄wo, ḡeḡzeḡe Orthoḡḡḡst̄wo, Lut̄het̄wo, ḡḡle ame bub̄wo fe f̄ob̄ub̄u fe aḡḡe ḡeḡa fe M̄awu fīadufe mad̄zemad̄zee ta la, ame ḡeḡe aḡb̄l̄o vod̄ad̄at̄e be M̄awu fīadufe fe fe aḡḡe ḡeḡa fe n̄ḡan̄ḡui la fe ḡbedasiae n̄ḡe alaḡḡan̄ḡan̄ḡui si ḡo fome ḡḡle ḡristo fe fut̄o.

Filadelfia ḡristot̄o w̄an̄ḡteḡewo (N̄ḡaḡḡeḡefia 3:7-13) an̄o ḡbefā ḡem fīadufe fe fe aḡḡe ḡeḡa fe n̄ḡan̄ḡui la eḡe woaḡb̄l̄o n̄ḡsi kekeame fe ḡḡḡḡḡ aḡewo (siwo ḡome Lā la ḡḡle Aḡatson̄ḡaḡb̄l̄ḡiḡa ḡā le) aḡw̄o na kekeame ḡā.

Woado al̄o ḡbedasi si woḡb̄l̄o na kekeame be Lā la, Dzieheḡusē fe fīa, ḡḡaḡḡle Aḡatso N̄ḡaḡb̄l̄ḡiḡa, ḡristo fe fut̄o mam̄l̄et̄o, at̄r̄o~ (ḡḡle

wofe hadawala adewo) USA kple United Kingdom fe Anglo-
 dushawo mlɛba , Canada, Australia, kple New Zealand (Daniel
 11:39) eye be le ema meɔbe kpɛie la, woatsrɔ~ Arabɔbe/Islamɔwo
 fe habɔɔ adɛ (Daniel 11:40-43), awɔ dɔ abe ɔbɔɔ vɔ~wo fe
 dɔwɔnɔwo ene (Nɔɔadɛɛfia 16:13-14), . eye wɔawɔ avu kple Yesu
 Kristo mlɛba ne etrɔ ɔbɔ (Nɔɔadɛɛfia 16:14; 19:19-20). Filadelfiatɔ
 nutefewɔlawo (Nɔɔadɛɛfia 3:7-13) anɔ ɔbefɔ dem be fe akpe deha
 fe fiaɔɔfe la ava kpɛie. Anɔ eme be esia ana
 nɔɔadɔdɔɔɔɔɔɔɔnɔwo nafo nu tso enu ɔɔɔ eye wɔana Mlateo
 24:14 nava eme. Mɔ amesiwo le Mlawu fe Salemha si *Yi Edzi* me
 la mɔiele ɔɔbalɛwo dɔram dɔ (le ɔbɔɔɔɔɔ ɔɔɔ me), mɔiele wo
 kpem de nɔɔatahaadɔɔɔɔɔwo nu, eye mɔiele afɔɔɔɔɔɔɔɔɔ
 wɔam be mɔadɔɔ dɔ de 'dɔ kpɛi' (tsɔe sɔ kple Romatɔwo 9:28) si ana
 Mlawu naɔɔe kplihpa be Mlateo 24: 14 la sɔ ɔbɔ be wɔanɔɔe
 dɔɔɔɔɔɔɔ na nɔɔnɔ si ɔbɔna.

'Alakpanɔnɔɔɔ' si le ɔbefɔ dem keame fe nɔɔnɔlawo (anɔ eme
 be Europa fe nɔɔnɔla kɔkɔ somevi 'yeɔe' adɛ kpe de papa si woɔɔ
 asi le si *ɔɔɔ* be Katolikɔ-ha somevi adɛe nu) malɔ~ ema ɔ-
 womadɔ be keame nasrɔ~ nusi tututu yewowɔ o wɔa (eye
 deɔhɔi woawo nuɔwo ɔ~ hɔ makɔe ase le ɔɔmedzedze me o,
 tsɔe sɔ kple Yesu 10:5-7). Anɔ eme be woawo kple/alo wofe
 kpedeɔɔɔ hɔ afia nu alakpaɔe be filadelfiatɔ wɔanɔɔɔwo anɔ
 Kristo fe futɔ si ɔbɔna fe nɔɔfia zaze~ nɔɔhelawo (fe akpe deha
 me tɔwo fe nɔɔfia) dɔi dɔm. fɔɔɔɔ dɔɔɔɔ si woawo kple/alo
 wo ɔmedzelawo awɔ de Philadelphia nutefewɔlawo kple
 Mlawu fe Hame si *Yi Edzi* nu la ahe ɔmetiti ve (Daniel 11:29-35;
 Nɔɔadɛɛfia 12:13-15). Esia ahe nɔɔnɔ hɔ ve~Xaxa Gɔ la fe
 ɔmedzedze (Mlateo 24:21; Daniel 11:39 ; tsɔe sɔ kple Mlateo 24:14-15;
 Daniel 11:31) kpakple ametakpa kple fe yeɔi na filadelfia
 nutefewɔla la Kristotɔwo (Nɔɔadɛɛfia 3:10; 12:14-16).

Lɔ la kple Avatɔnɔɔɔɔɔɔ la ate nuɔɔɔɔ, ɔnɔɔwo fe
 amedzidzedze, dɔɔsiwo, alakpa nuɔnɔwo, amewu, kple
 nɔɔɔɔɔɔɔɔɔɔ (Nɔɔadɛɛfia 13:10-17:16:14; Daniel 7:25; 2
 Tesalonikhatɔwo 2:9-10) be yeɔɔ edzi . Kristotɔwo abia be:

10 "Afets, ame hɔhɔe kple nɔatefets, va se de yehayɔ hafi nɔdɔ~ ɔnɔ eɛe nɔbia hɔ~ mɔife ɔɔ de anɔɔɔba dzi nɔlawo ɔɔ?" (Nɔadɔdɔfia 6:10)

Le feawo hatā me la, Mlawu fe amewo nɔ wo dɔhɔvi biam be, "Va se de esime Yesu nɔɔɔ ava?"

Topɔ be mienɔa nheheea alo ɔafɔfoa o hā la, miele mɔ kɔm be Yesu aɔɔɔ ava (eɛe woado Mlawu fe fiadɔfe aɔɔɔ deha la anɔɔ) le fe alofa 21^{ia} me si wotu de mawunɔaɔkɔkɔvi ɔdɔewo dzi (le kɔdɔɔɔ me, Mlateo 24:4-34; Psalmo 90:4; Hosea 6: 2; Lɔha 21:7-36; Hebrɔwɔ 1:1-2; 4:4,11; Petro II, 3:3-8; Tesalonikɔwɔ I, 5:4), siwo fe aɔɔɔ adɔewo le eme vam fifia.

Ne Yesu mede nu nɔɔa me o la, keame aɔɔ~ aɔɔɔ hatā:

²¹ Elabena yemaɔi la, kaka ɔɔ adɔ ava, si tɔɔbe medɔɔ tso keke fe ɔmedɔɔɔɔ va se de fifia o, eɛe mɔɔɔa kɔ o. ²² Ne womede nhehe mawo dzi kɔɔɔ o la, nɔtilā adɔɔ mɔkɔ deɔ o; ke le ame fiatiawo ta la, woade nhehe mawo dzi aɔɔɔ. (Mlateo 24:21-22)

²⁹ Le nhehe mawo fe kaka meɔbe teti la, ye adɔ viviti, eɛe dzɔɔ mɔɔkɔle o; yletivɔwɔ adze anɔɔ tso dzɔɔ, eɛe dzɔɔ fe nɔsɔwɔ aɔɔɔ. ³⁰ Ekema Amɔɔɔɔvi la fe dzesi adze le dzɔɔ, eɛe anɔɔɔba dzi towo hatā afa kɔnɔ, eɛe woakɔ Amɔɔɔɔvi la wɔana le dzɔɔ alilikɔwɔ dzi kple nɔsɔ kple nɔtilɔkɔɔe ɔɔ adɔ. ³¹ Adɔ efe dɔlawo da kple kɔɔ fe dɔɔ ɔɔ adɔ, eɛe woafɔ efe ame fiatiawo nu fu tso ya enɔwɔ me, tso dzɔɔ fe nɔwɔwɔ va se de evelia. (Mlateo 24:29-31)

Mlawu fiadɔfeae nɔɔ nusi keame hiā.

fiadɔfeae fe Dɔtanɔanɔɔɔɔɔɔɔɔ

Akɔa kɔe nɔwɔna le fiadɔfeae me?

fifia la, ne Kristotō ηυτῆυτῆ nḗnye la, hē ele be nānye efe amedōdō. De dzeṣi nuṣi Aṣtoṣto Paυlo ηṣ be:

²⁰ Eya ta mienye amedōdōwo na Kristo, abe de Mawu le huṣu dem to mīa dṣi ene. (Korintotōwo II, 5:20)

¹⁴ Eya ta mitsi tre, mitsō nyatefe bla miofe akōta, mido dṣadṣenyeṣe fe akōtakrokoṣu, ¹⁵ eye mitsō ηυtifaṣanṣanṣi la dṣadṣraḍo de miofe afōwo ηυ; ¹⁶ fo wo hatā ta la, mitsō kōse fe akrokoṣu si miote ηυ atsō atsi vō dṣi la fe aṣuṣi siwo hatā le dṣo ḍam la. ¹⁷ Mitsō kōname fe oḍuṣu hṣle Gbṣṣo la fe yi, si nye Mawu fe nṣa la; ¹⁸ menṣa oḍe ḍom ḍa yesiayi hṣle oḍeḍoḍo hṣle huṣuḍeḍeḍe hatā le Gbṣṣo la me, eye menṣa ηυdṣo va se de esia dṣi hṣle huṣuṣuṣu hṣle huṣuḍeḍe de ame hōhōwo hatā ta— ¹⁹ hṣle nye hā, bena woḍo nu nam, ne maṣu nye nu dṣideḍeḍe be maḍee afia Nṣanṣi la fe nṣa yaṣla la, ²⁰ si ta menye amedōdō le hōhōhō me; bena maḍo nu dṣinṣameḍeḍe le eme, abe ale si wōle be maḍo nu ene. (Eḍeḍeḍe 6:14-20)

Nuḥae nye amedōdō? *Merriam-Webster* fe oḍeḍeḍe si oḍeḍe:

1 : amedōdō si dṣidṣuḍa ḍo; *veniet* : ḍuṣadṣanṣoṣa si le ḍoḍe hōhō hēhēake si dṣi wōḍa asi ḍo le ḍuṣa dṣidṣuḍu alo dṣidṣuḍeḍeḍe aḍe si be enye eya ηυtō fe dṣidṣuḍu alo dṣidṣuḍeḍeḍe tefenṣa si le afima alo wōḍe na ḍuṣadṣanṣoṣa fe ḍo tṣe aḍe si zi oḍeḍe nṣea yeṣiṣi hṣuṣi aḍe hō

2 a : tefenṣa alo amedōdō si ηυ wōḍe mṣ ḍo

Ne Kristotō ηυτῆυτῆ nḗnye la, hē enye amedōdō si dṣidṣuḍa ḍo, na Kristo! De dzeṣi nuṣi Aṣtoṣto Petro ηṣ be:

⁹ Ke miawo la, mienye dṣidṣime tialia, fia nuṣoṣawo, ḍuṣhō hōhō, eya ηυtō fe ḍuṣhō tṣe, bene miaḍe oḍeḍe amesi ṣo mi tso viviti me va efe hēheli wānuṣu la me la fe

miafe nɔfialawo. ²¹ Wò to ase nɔa aɔe le meɔbewò be: "Mò lae nɔe esia, zò to eɔzi," Yesiaɔi si nètrò ɔe ɔusime flo yesiaɔi si nètrò ɔe miame. (Yesaɔa 30:19-21)

Toɔbò be ema nɔe nɔaɔɔblɔɔi na fe aɔpe ɔeɔa fiaɔɔfea hã la, le yeɔiɔi sia me la, ele be Kristotòwo nana hɔlalo be ɔewoafia nu:

¹² ... hãhã yeɔiɔi sia naɔo la, ele be mianɔe nɔfialawo (Hebritòwo 5:12) .

¹⁵ Ke miɔò Afetò Mlawu nu le miafe ɔziwo me, eɔe minò hɔlalo yesiaɔi be ɔewoafò nɔa nu na ame sia ame si abia mɔhɔhɔ si le mia me la fe susu hɔle tɔfafa hɔle vɔvɔ (Petro I, 3:15, KJV).

Biblia ɔee fia be Kristotò siwo wɔa nɔtefe wu la ɔomeò ɔeɔe, ɔo nuɔ teti na Haxa Gã la fe ɔomeɔzedze la, afia mɔ ame ɔeɔe be:

³³ Eɔe ɔuɔò la me tò siwo se nu ɔome la afia nu ame ɔeɔewo (Daniel 11:33) .

Eɔata, nusɔsɔ, tsitsi le amenɔveve hɔle sidzedze me (2 Petro 3:18), nɔe nusì wòle be mianò wɔwɔm fifia. ɔò si nèwɔna le Mlawu fiaɔɔfea me fe aɔpa aɔee nɔe be nàte nu afia nu. Eɔe le nɔtefawɔlawo wu, filadelfia (Nuafedefia 3:7-13), Kristotòwo ɔome la, esia alo hɔehɔpedeɔu nana nɔanɔsi ɔasediɔi vevi la hã ɔe eme hafi fe aɔpe ɔeɔa fiaɔɔfea naɔze eɔome (tsɔe sɔ hɔle Mlateo 24:14).

Ne woɔo Mlawu fiaɔɔfea anɔi vɔ la, woazã Mlawu fe amewo atso aɔpe asì ɔe ɔletinɔiɔba si ɔblè la ɔbuɔbɔɔaɔoanɔi nu:

¹² Ame siwo tso mia ɔome la atɔ ɔbedoxò koxoawo ; Àfò ɔziɔzime ɔeɔewo fe ɔomeɔoanɔiwo ɔe tsitre; Eɔe woaɔò wò be Gbeɔblèfea Dzadzaɔola, Ablawo Gbeɔbɔɔaɔɔola si Nàna. (Yesaɔa 58:12)

Eɔata Mlawu fe ame siwo nɔ aɔpe ɔe Mlawu fe mɔ nu le yeɔiɔi sia me ana wòana bɔbɔe na amewo be woana ɔuɔòwo me (hɔle tefe

Եստու) և ըստ օրհրոգութեանս քիչ քիչ սիա մե. Իբրևս
անք տէր սի ըստ սո Վան. Էլ եր միանք Իրիտ քի ամեժժա
քիքիա, ալ եր միաք ըս աստժ և Էք քիքսքա հա.

Որդայս Գեմասի Որդատէժ և իժա ամե

Եստ քեւ եր, "Որ միելն քք ըսա մե և, քքա քք ըստժ լաոե
միանք Վան. 32 Միաժք սի որդատէ և, քք որդատէ և ան անք
մի" (Եոհանէ 8:31-32). Որդատէ սի հս ք Մասս քիքսք ք ըստսի
ըս որդայս քա մի տս քք սիա քի անքանքանքանքանք քի մաժ մե.
Միաք ըս անք ան քք սի աժա ժա ժքիքսքիք-Մասս ք քք! Տաժա
ք քքաքա հաժա (Որդաքքքք 12:9) քք Մասս քիքսքաք քք
քքանքս Վան. Էլ եր միանք տ ք որդատէա տ ահալի էա (տս
սո հքլ Եոհանէ 18:37).

Որդայս օրհրոգիսի հս ք ամե ըստ ք քքքքքքք ըս հո. Էլ եր
Մասս քիքսք ըստ որդայսի անք և քքիչ քիա մե:

² Միքանք անք քք սիա մե տ քն օ, հք քն միք մի տ միք
քքքքքքք քքք աժա մե, ըր միաք ըս անք ըստ քք սի քք
Մասս ք քք ըս որդայս, սի ժքա ամե ըս, սի ժ քլիք և հք. (
Րոմաժա 12:2)

Ստաժ Իրիտտ Վանա եր աոստժ Մասս հքլ ամե եստա:

²² Մի հքլսիա, միք տ միք քքա և ըստ հաժա մե և
քքիլ ք, մեք հքլ քքքք, անք ամե սիա ժա ժքժա ը
անք քն օ, հք քն և ժք անքաքա մե, քք միք
Մասս. ²³ ըս սիա ըս սի միքա և, միքա տ ժք մե, անք ալ
սի միքա ը Եհաա քն, հք մեք ը անք օ, ²⁴
էլ անք միքաք եր միքա ժմեքսիս և քի քք տ
Եհաա քք; էլ անք միքա Քիքտ քքք. (
Հոլոսէա 3:22-24)

²⁸ Էքա տ էսի միքա քիքսք սի աոքա ըս անքս օ և հքա տ
և, միք անքքքքք անք միա սի, սի ժք միքա անք Մասս
և եստ հքլ մասսանքաժ մե. (Հեբրիա 12:28)

Իրիտոն յայտօ քո արեւոնոն տօ յոնօ յո քեքեաքե տօ. Միքեոն Մաւս
քո ճիւճեւս սիւօ ճօ քոն յս քեքեաքե տօ յո յս յս քիքե յօ յօ յօ. քո
քոն ճիւճեւս յօն արքե յո քօքե յօ (Իբրիտօօ 10:38), աքե ակս
արքիոն քօքե քօ արքոն արքե ճօ Մաւս քո յօ յօ յօ քօքե սի յօ արքոն քօն ակ
քօքե քօ արքոն արքօքե արքեւոն արքե ճօ "Մօ" յօ Սոքակա Կքքե յօ
(Մաւսօօ 9:2; 19:9; 24:14, 22). քեքեաքե յօն արքե ճօքիւնճիւնճիւն,
քօ Տոքոն քօ քօքե յօ, յօ յօն արքոն քօ "Իայն քօ" ճի (Կստո 11).

Մաւս քօքե քօ Սքոնսի յօ յօ ճիւճեւսքեքե, ճիւճեւ, քօքե
քօքիքա քօ քօքսի (Իօքոնոօ 14:17). Սքոքեքիքոնս յօ, յօ արքօ
քօքե յօնս յօ, քօ քօն յօ քօ (քօն Իօրիտօնօ 1, 14:3; Տօսոնիքոնօ 1, 4:18),
քօքե քօն միքե քօքե քօքոն արքօն քօքե քօնս (քօքե սօ քօքե Լսքո 21:8-36).
Իրիտօնօ քօ արքեւոն յօնս քօքե քօնս քօքե քօքիքա քօ քօքոնս քօն
(Մաքո 10:29-30). քօնս յօնս քօքե քօքօնս յօ քօքե քօքօնս քօ
քօքե քօնս յօնս քօքօնս քօ քօքօնս քօքօնս. Իրիտօնօ յօնս Մաւս
քօքօնս քօ քօքօնս.

Իրիտօնօն քօնս միքօ քօքօնս քօնս քօքօնս քօ, քօ քօնս քօքիքա
քօ քօ, քօքօնս քօ միքե քօքե սի արքօնս յօ քօքիքա քօ քօնս քօնս
(Իօքոնօ 8:5-8). "Սքոնսի յօ քօքօնս" յօ միքա սի (Իօքոնօ 1:23).
քօնս յօնս քօքօնս քօքօնս քօնս քօքօնս քօքօնս քօնս քօքօնս քօնս
քօնս քօքօնս քօքօնս քօքօնս քօքօնս.

6. Nṽ azi dṽḁḁe be enṽe bomeṽsinṽ ḁtenṽḁḁo taḁeenṽ ḁḁawṽi..

Hela ḁple Roma ṽolemeḁawo ḁḁe se be ṽewofiaa ṽlawṽ fiaḁṽfea fe ḁḁra ḁḁewo, ḁḁḁe esesēna na wo be woase nusi tututu wḁnṽe ḁḁme ḁṽṽḁḁṽ. *Le ḁḁḁḁḁḁ me, The Catholic Encyclopedia* fia nṽḁ sia tso fiaḁṽfea ḁṽ be:

Kristo tḁ ... Le Efe nṽfiafia fe ḁḁra ḁesiaḁe me la, fiaḁṽfe sia fe vava, efe ḁḁra vonovowo, efe ḁḁmesese tututu, mḁ si ḁzi woato ḁḁo eḁḁ, nṽe nṽ vevitḁ le Efe nṽfofo me, ale ḁbeḁbe be woṽḁḁ Efe nṽfofo be "nṽḁnṽṽi la fe fiaḁṽfe"...wodze nṽfofo tso Hamea ḁṽ be enṽe "ṽlawṽ fe fiaḁṽfe"; ḁḁḁe ḁḁ. Col., I, fe 13; I Tes., ii, 12; ḁḁoc., I, 6, 9, ḁple 9; v, 10, ḁple bṽbṽawo ...efia ṽolemeḁa la ḁbe ṽlawṽ fe ḁḁḁḁḁ ma ene ... (ḁḁḁ H. ṽlawṽ fe fiaḁṽfe. *The Catholic Encyclopedia*, Volume VIII. 1910).

Topḁḁ be nṽḁ siwo le etame fia asi "ḁṽḁḁḁḁ, I, 13; I Tes., ii, 12; ḁḁoc., I, 6, 9, ḁple 9; v, 10," ne èḁi wo la, ḁḁḁḁ be ḁḁḁḁḁḁ mawo ḁomeḁ ḁḁḁe meḁḁḁ nṽḁ ḁḁḁe tso *ṽolemeḁa la* be enṽe ṽlawṽ fe fiaḁṽfe ḁṽ o. ṽofiaa nṽ ḁḁḁḁḁḁ be woḁnṽe ṽlawṽ fiaḁṽfea fe ḁḁra ḁḁ alo be ṽesu fe fiaḁṽfee wḁnṽe. Biblia ḁḁḁ nṽ be ame ḁḁḁewo ḁṽḁ

նպանցւի լա ալօ աւրօ զէ ԵՍՅՄ յԵՄ, ի մենյէ նպատէֆօ օ (Գալատիա՛աա 1:3-9). ՈսԽԼանսւի՛Է լա, առե ոճօնօնօաա աճօ ռենեա.

Կեսու ֆիա ոս Ե, "Ոսյէ նյէ մօ լա, նպատէֆօ լա կըլէ օրԵ լա. Առե ազէկէ մեա ֆօֆօ լա րՅօ օ ռերԵ Եօ ձՅինյէ կօ " (Կօհանէ 14:6). Քէրօ ֆիա ոս Ե, "Էյէ զէզէ մեռե առե ԵՍՅՄ ազէկէ մե օ, էլաԵնա յէկօ ԵՍՅՄ ազէկէ մեռէ ձՅիֆօ Ե ի սի աօԵճօ ռա մի, ի ձՅի աօԵ Ե միաԵօ աէրօ զէզէ օ" (Ճօաաաաաա 4:12). Քէրօ րԵԼՅ ռա ԿսԵճատօա Ե էլէ Ե Եճօ ռաճօ աօ կատօ ի Ե աօաԵրօ ձՅիմէ էյէ աօաէկօ Կեսու Ե աօաէրօ զէզէ (Ճօաաաաաա 2:38).

Տօ ոճօ ռա էսիա լա, Քառա ֆրանցիս ֆիա ոս Ե մաաՄձՅիմաէաճօէլաա, Կեսու մաճօմէէ լա, աօաԵ յԵՄ աէրօ Եօ ձօ նյսի աաաա մէ! Էֆիա ոս հօ Ե Ե աօաԵ յԵՄ աէրօ ԿսԵճատօա զէզէ ռէ աօմէէկօ Կեսու օ! Տօ կըլէ զէ էյԵ լա, էճՅէ աԵ էյա կըլէ Հէլա-ՐօմաԵճօ ազէաա հօ ԵՄ էյԵ Ե Մարիա՛ ֆէ րօմէզէզէ ի մենյէ ԲիԲլիա մէ Եօ օ նյէ նպանցւի լա ֆէ սօֆսի էյէ աօճնյէ ոս յեւի ազէ ի աճա ռէէէառէ կատօ կըլէ ռօէհաաա ձօմէ զէկաաաաա հօ. ՈսԽԼանսւի՛Է լա, աօաաա կըլէ առե ԵՍՅՄ աա մէսէ Կեսու ՀՐԼԷ ՄաաՄ ֆիաճսֆէ ֆէ Ոսնպանցւի յանօԵ ֆէ յեւիէնյէնյէ րօմէ օ. Առե րէզէ լէ ալաէրանյանցւիճԵալէաա ձօմ զէ յրօ.

Առե րէզէ ձինա Ե յէաաաաա Եօ ոսէրօէրօ մէ էյէ աօաէկօ ռէէէառէ ձՅի աէ. ՈսԵաԼա Կէյէա ֆիա ոս Ե էլէ Ե ՀրիսԵօԵաա ռաէրօ ոս լէ ձՅիֆօ:

² ՄիԵճօ միաֆէ սսս զօ ձՅիֆօնսաա յԵՄ, կէ մենյէ զէ աճյիճԵա ձՅինսաա յԵՄ օ. (ՀօլօսէԵաա 3:2)

⁷ ԷլաԵնա միէՅճնա լէ ռօէսէ մէ, կէ մենյէ լէ ոսէրօէրօ մէ օ. (ՀօրիճօԵօաա II, 5:7)

Հէ հօ, Քառա Քիսս ՀԻ կօյԵ ֆիա Ե աօաաա Եօ էֆէ սօլեմէհա լա կըրօէրօ մէ:

...ՀաԵօլիէհօհա լա...նյէ ՀրիսԵօ ֆէ ֆիաճսֆէ լէ աճյիճԵա ձՅի. (Քիսս ֆէ էնցլիկալ *Quas Primas*) *սիաա աօյրնա Ե Քիմաս*).

ylēti blaene vɔ eve; ⁶ eyē wòɔɔɔ busunɔ ɔe mawu, efe ɛkɔ, efe dzifopɔɔɔ kple ame siwo katã le bebefē le afi ma la nu. ⁷ Wode mɔ nɛ be wɔawɔ awa kple ame kɔkɔewo eyē wɔawɔ wo dzi, eyē wona nusēe ɔe amefomevi ɔesiade, ɔukɔ, ɔbeɔɔɔɔ kple ɔukɔ ɔesiade dzi; ⁸ eyē kekɛamenɔlawo katã ade ta aɔu nɛ, si fia be ame sia ame si fe ɛkɔ womeɛɛ tso esime wɔɔ kekɛame anɔi le Alēvi la fe aɔbeɔɔɔ me o. ⁹ Ame sia ame si ate nu ase nu la, nede to; ¹⁰ Amesiwɔ na aboyomenɔɔ yi aboyo me; ame siwo ku ɔe yi nu vade ku me. Esia tae wòle be dzidodo kple kɔse nana ame kɔkɔewo si. (Nɔɔɔɔɔɔɔ 13:4-10, NJB)

Biblia kɔ~ nu tso nɔwɔyi Babilon fe ɔkɔawɔ nu be:

¹ Mawuɔɔɔ adre siwo si kplu adreawo le la ɔomeɔ ɔkɔ va fo nu kplim, eyē wòɔɔɔ nam be, 'Va afisia, mafia tohehe si na ɔbolo ɔã si bɔɔ nɔ tsi ɔbeɔɔɔ ɔe to la wò, ² ame si anɔiɔba dzi fiawo katã le kplii wɔawɔ ɔbolo, eyē wòna kekɛa me tawo katã mu aha kple efe ahasiwɔawɔ fe wein.' ³ Ekplɔm yi ɔbedadafɔ le ɔbeɔɔɔ me, eyē mekɔɔ nɔɔɔ ɔe wòɔɔ lã dzi ɔe si fe ta adre kple dzo ewo le, eyē wonɔ busunɔ fe dzesidenkɔawo ɔe edzi le afi ma. ⁴ Nɔɔɔɔɔ ɔo awu dzi kple anɔiɔɔi, eyē siha kple kpe kɔasiwo kpekple dzonu siwo le kekplɛm, eyē wòlé siha wainkplu si me efe ɔbolowɔawɔ fe ɔifofɔ nɔɔɔwɔ wɔ fɔɔ la ɔe asi; ^{5,5} **wonɔ ɛkɔ ɔe, si nɔ ɛkɔ wɔɔ ɔe ɔe efe ɛkɔ:** 'Babilon kɔ la, ɔbolowo katã ɔada kple nɔwɔna fɔɔ siwo katã le anɔiɔba dzi.' ⁶ Mɛkɔ be emu aha, ame kɔkɔewo fe wu kple Yesu fe kɔsetakɔkɔlawo fe wu mu aha; eyē esi mekɔɔ la, ewɔ nu ku nam kekplɛ. (Nɔɔɔɔɔɔɔ 17:1-6, NJB)

⁹ Esia bia be woadze aɔɔɔ. Ta **adreawo nɔ ɔbeɔɔ adre siwo dzi** nɔɔɔɔ bɔɔ nɔ . . . ^{18,18} Nɔɔɔ si nekɔɔ lae nɔ ɔukɔ **ɔã** si kɔ nusē ɔe anɔiɔba dzi dzidɔlawo katã dzi.' (Nɔɔɔɔɔɔɔ 17:9, 18, NJB)

¹ Le esia meɔbe la, mekɔɔ mawuɔɔɔ buɔ ɔe wòɔi tso dzifo, eyē wòtɔ nusē ɔã ɔe nɛ; anɔiɔba kplɛ kple efe

asi de wo dzi eye ame siwo wowa hluviwo na la aha wo.
 Ekema miadze sii be Yehowa Avahɔ ye dom da! ¹⁴ Dzi ha,
 tso aseye, Zion vinvɔnu, elabena fifia mepbɔna be manɔ
 mia dome -Yahweh de pɔbɔe! ¹⁵ Gbe ma pbe la, duho
 pedewo atrɔ de Yehowa nu. E, woazu efe duho, eye woano
 mia dome. Ekema miadze sii be Yehowa Avahɔ ye dom de
 mia pɔbɔ! ¹⁶ Yehowa aɔ Yuda, efe pome le Anvɔɔba Kɔho
 la dzi, eye wɔɔpɔɔtɔ Yerusalem awo efe tiatia. (Zakarɔɔ
 2:10-16, NJB; de dzesii le HJV /NHJV pɔmededɔawo me la,
 wɔho hɔpɔhɔvɔiawo be Zakarɔɔ 2:6-12)

Edze fã be Biblia tsi tre de keame hatã fe habɔɔwo hple
 kɔsehawo dome habɔɔ siwo Duho fofɔawo, Vatikan, Protestantɔ
 pɔde, hple yedzefe Orthodoxɔtɔwo fe ηɔɔɔla le dom de ηɔɔ la ηu
 eye mele be woade dzi fo na wo o. Yesu xɔ~ nu tso ame siwo
pɔbɔna be yewodze ye yome si "aflu ame pedewo" ηu (Mateo 24:4-
 5). Keame hatã fe nuhɔɔsusu pɔde do fome hple "sɔdola yevu" si
 le Nvɔɔɔɔɔɔɔ 6:1-2 (amesi MEUYE Yesu o) hple pɔbɔ si le
 Nvɔɔɔɔɔɔɔ 17 lia me.

Abe Zakarɔɔ ene la, Apostolo Paulo fia nu hã be kɔse fe dehawɔwo
 vanãtɔ mava eme o vaseɔe *esime* Yesu trɔ pɔbɔ hafi:

¹³ va se de esime mí hatã miado dehawɔwo me le Mawu Vi
 la fe kɔse hple sidzedze me, eye miawo Ame deblibo, si tsi
 blibo hple Kristo ηu fe blibonvɔvɔ. (Efesotɔwo 4:13, NJB)

Amesiwo kɔse be dehawɔwo sia va do ηɔɔ na Yesu fe tɔtrɔpɔɔ la
 le vodada me. Le nɔvɔtefe me la, ne Yesu trɔ pɔbɔ la, ahia be
 wɔɔpɔɔlɔ duho siwo afo fu de Eηu la fe dehawɔwo me:

^{14,15} Emeɔbe mawuɔɔla adrelia hu efe hɔpɔ, eye wose pbe
 siwo nɔ yli dom le dzifo be, Keamefiaɔvɔfe la zu mia Afetɔ
 hple efe Kristo fe fiaɔvɔfe, eye aɔvɔ fia tepbe. ¹⁶ Hamemetsitsi
 blaevɔ vɔ ene, siwo bɔɔ nɔ fiazihuvi dzi le Mawu ηhɔme
 la, bɔɔ wo dohuviwo hetɔ wofe ηɔɔɔ hu anvɔɔba henɔ
 ta dem aɔvɔ na Mawu ¹⁷ hple nɔvɔ siawo be, Mieda ahɔpe na
 wɔ, Afetɔ Nusɔhatãtɔ Mawu, Ame si li, Ame si nɔ anvi, na

tsə wò ηυσḗ pā la eyə nḗdze wò dʒiɖɖɖ ɖəme.¹⁸ Dushawo no zibḗ me eyə azə ʒeyiyia de be woadrə̃ vɔnu wò hlõbiabia, eyə woadrə̃ vɔnu ame hushawo, eyə woado etefe na wò dola nyarɔbɔdɔilawo, ame hahawo hple ame siwo vɔ̃a wò ηhə, ame suwo hple pāwo siaa . ʒeyiyia de be woatsrə̃ amesiwo le anɔɔɔba tsrə̃ m. (Nyadedefia 11:15-18, NJB)

⁶ Eyə mese nya si dze abe ameha pā aɖe fe pbe ene, abe atsiaɖu fe dɔdɔ alo dʒiɖɖɖbe fe ʒlidodo pā ene, no ηudodo nam be, 'Aleuia! Yehowa mía Mawu Nysḗkatāts la fe fiadɖɖu dze eɖame; . . .¹⁹ Tete mehpə̃ lā woadā la hple anɔɔɔbadzifiawo katā hpaḥple wofe aahawo wofe ɖu be ɖewoawə̃ aha hple Sɔdola la hple efe aahə. ²⁰ Gaḥe wolé lā woadā la de pa, hpaḥple awatɔnyarɔbɔdɔila si wə̃ nuḥunuwo de lā woadā la ta, eyə wòto wo dʒi ble ame siwo lõ be woatsə̃ lā woadā la fe dʒesi de dʒesii hple ame siwo de ta apu na efe hpememe la. Wotsə̃ ame eve siawo ɖu pbe apɔapɔbe de dʒotsita si me dzo le si me dzo le la me .²¹ Sɔdola la fe ɔi si do tso efe nu me la wu ame mamleawo katā, eyə xeviawo katā ɖu wofe ηutilā . . .^{20.4} Tete mehpə̃ fiaziḥpuiwo, afisi wonə̃ wofe ziḥpuiwo le, eyə wona ηusḗ wo be woadrə̃ vɔnu. Mēhpə̃ amesiwo katā fe ta wotso ta le esi wodɔ dase le Yesu ta eyə wodɔ pɔbɔfā Mawu fe nya ta, hple amesiwo pbe be ɖewomade ta apu na lā woadā la alo efe hpememe o eyə womelõ be ɖewoaxə̃ dʒeside si le ɖewofe ηponu alo asiwo o la fe luvə̃; wopɔ apbe, eyə wodɖu fia hple Kristo fe aḥpe deḥa. (Nyadedefia 19:6 ,19 -21; 20:4, NJB)

De dʒesii be ohiā be Yesu natsrə̃ kekeame fe aahə siwo wə̃ deḥa de Eɔu. Emepbe Eya hple ame hahawo aɖu fia. ʒemayie xase la fe deḥawawə̃ si sə̃ anə̃ anɔi. Nublanuitə̃ la, ame pɔɔewo aɖo to alahpa subola siwo dʒena nyɔie, pəḥe womele nyɔie o, abe alesii Apostolo Paulo xlõ nuɔi ene (2 Korintotawo 11:14-15). Ne ame pɔɔe ase Biblia hple Mawu fiadɖɖe ηuti nyanɔɔɔia ɖəme vanā la, anɔe ne ame vɛ aɖewo hɔe awə̃ anu hple Yesu.

7. Գեօրեօ յո՛ւնե ալօտե դստճե

Տօրեօ եւ ամօրեօտօ Լօ՛ւն ԷԽԽԽ եւ միճճե զճոյս ալեա հօ Լա, սօճօփե Լի յո միօփե յԽճօմեսե, Կե հօ Միասս փե "ճօմեսե սօճօփե մելի յո ո" (Քսալմօ 147:5).

Էսիա տե յոնիա Միասս փե յոսճճե Էմե հոփի Եոտե դս զճօ յլետիսիօրեօ սիա ճօ.

Տօրեօ եւ ամե ճօճե Կօ *Միասս ճճի սե* հօ Լա, ամօրեօտօ աԿրա ճօտօ մելօ՛նա եւ յեԵոօնօ ճօրե յե ալե սի *Եօճփի* մեօ յոնօ ո Էնե. Ըճեսի յոյա սիԵո ճօնօնօ:

⁸ Ըմօրեօտօ, Էճե յոս յոյսիԵո փիա Եօ; Էյե յոսԿե Ռփետօ Լա ճի տօ ասիԵօ Որօրե եւ յոնօնօ յոս ճճօճճե, Ըե յոնօնօ յոսԼոնսիԿրօԿրօ, Էյե յոնօնօ ճօԿսիԵօնօնօնօ Կրե Եօ Միասս? (ՄիԿա 6:8)

Ըե Եոօնօ *Կրե* Միասս ճօԿսիԵօնօնօնօ մեյե յոսի ամօփոմեա Լօ՛ փա եւ յեԵոնօ դստօդստօ ո. Եսօ Ռճոմ Կրե ԿաԵա փե յեյիյիա մե Կե (Միօսե I, 3:1-6), ամօրեօտօտօ հիա եւ յեԵոօնօ դս ճօ յեԵոնօ ճօԿսի Կրե յոսիԵո Եոտօնօ ճօ յոփե ճօնօնօ դս, Եսս Միասս տօ, տօրեօ եւ Էփե սօճճճեԵո Լի հօ (Միօսե II, 20:3-17).

ԼօճօճօԵո փե Ռրեօնօ փիա յոս եւ:

⁵ Do ησ δε Αφετς la ησ tso dzi bliβo me, Eγε μερραφο ησ δε wò ηστς wò νυρρamesese ησ ο; ⁶ Λ~ δε εδζι le wò mawo ηατς dzi, Eγε wòafia mς wò mawo. ⁷ Μερραδζε νυηγα le wò ηστς wò ηηυμε ο; Vς~ Υehowa eγε nàdzo le vς~ ρβς. (Lοdοdowo 3:5-7)

He hā ame aηpa ρατς maφο ησ δε Μawσ ησ tso dzi bliβo me ναvā alo alala be wòafia mς γεωφε αφαδεφewo ο. Αμε ρεφε ρβλςna be γεωoawς νυσι Μawσ δι, ραηe womewωνe ο. Αμερβετςfomea ble Satana (Νυραδεφeia 12:9) eγε wòdze ηεηeame fe dzodzrowo ηple `ορbe fe δαδα´ (1 Υohanes 2:16) me.

Eγata ame ρεφε to woawo ηστς fe mawσσυβςσυβς fe ηανυιηυiwo ηple ηεηemeδζιδυδυwo ve, elabena wosυσυ be γεωoe ηγα ηγυie wσ. He hā, womewoe ο (tςe σς ηple Υeremya 10:23) eγε wo δomeτς aηpa ρατς hā maτρς dzime ναvā ο.

Esia tae amefomea hiā Μawσ fe fiaδυφea φo (tςe σς ηple Μateo 24:21-22).

By Beatitudes fe ορbalēa ησ ηρς

wονγα ηγυie wσ δomeτς δεηae ηγε dzidzςηρςηρςawo, siwo Wòρβλς le Eφε *Amitodzimawσnγα* me.

De dzesi ηγα siwo Wòρβλς la δomeτς αφewo:

³ Wοayra ame δahewo le ρβςρβς me, Elabena woawo tae dzifofiaδυφε la ηγε. ⁴ Wοayra ame siwo le ηονυι fam, Elabena woafa aης na wo. ⁵ Wοayra ame fafawo, Elabena woanυι anυιρba la δome. ⁶ Wοayra ame siwo dzadzςenγεηγε fe δς ηple tςiης le wσwσm, Elabena woadi fo. ⁷ Wοayra nυblanυiηρςalawo, Elabena woaηρς nυblanυi na wo. ⁸ Wοayra ame siwo le dzi dzadzε me, Elabena woaηρς Μawσ. ⁹ Wοayra ηυtifaφawalawo, Elabena woayς wo be Μawσ viwo. ¹⁰ Wοayra ame siwo γεome woti le dzadzςenγεηγε ta, Elabena woawo tae dzifofiaδυφε la ηγε. (Μateo 5:3-10)

Ḿawu fiaḍufeame mee (tsæ sɔ kple Ḿarho 4:30-31), si Ḿateo vɔ zi peḍe be ḍzifofiaḍufe (tsæ sɔ kple Ḿateo 13:31), ofisi ηυρbedodo vavra siawo ava eme le. Ḿawu fiaḍufeame mee ηυρbedodo ava eme na ame fafawo be woanvi anviɔba la ḍome eye ame ḍadzeawo na kɔ Ḿawu. Kɔ mɔ na vavra siawo le Ḿawu fiaḍufeame me ηuti nva nva!

Ḿawu fe Ḿawo Le Etefe

Ŋvatefeame enye be Ḿawu nye lɔ~ (1 Yohanes 4:8, 16) eye Ḿawu ḾENYE do kɔvitoḍila o. Ḿawu fe sewo ḍea lɔ~ fiana Ḿawu kple mia havi (Ḿarho 12:29-31; Vahobo 2:8-11). Kekeame fe mawo nye do kɔvitoḍidi eye wowwa enu ḍe ku me (Romaḥawo 8:6).

De ḍesii be Biblia ḍee fia be Kristo ηυtoηutoawo lea se siawo nye:

¹ Ame sia ame si kɔ se be Yesu nye Kristo la, Ḿawu ḍzie, eye ame sia ame si lɔ~ a ame si ḍzii la hã lɔ~ a ame si wodzi la hã. ² Esia me mienya be mielɔ~ Ḿawu viwo, ne mielɔ~ Ḿawu eye mielé efe sededewo me ḍe asi. ³ Elabena esiae nye lɔ~ Ḿawu, be mialé efe sededewo me ḍe asi. Eye Efe sededewo hã

menye oɔba kpekpe o. (Yohanes I, 5:1-3)

Ḿawu fe "sededewo katã nye ḍadzeanenye" (Psalm 119:172). Efe mawo le ḍadze (1 Tito 1:15). Nublanvito la, ame peḍe lɔ~ ḍe "sedzimawomawo" fomevi vonovowo ḍzi eye womekɔɔe ḍze sii be Yesu meva be vɛatsɔ~ sea alo nvaɔɔbɔḍilawo o, ke boη be vɛana wo nava eme (Ḿateo 5:17), to wo ɔamesese ηυtoηuto me ḍeḍe kple wo keke ḍe enu wu nusi ame peḍe wu susu (le kɔḍeηu me, Ḿateo 5:21-28). Yesu fia nu be " ame sia ame si wɔ wo eye wɔfia nu wo la, woavɔe be ɔã le ḍzifofiaḍufe la me" (Ḿateo 5:19) (nva siawo nye Ḿawu fiaḍufe' kple ḍzifofiaḍufe' la nye esiwɔ woate ηu atɔ).

Biblia fia nu be kɔse si mewɔa ḍɔ o la ku (Vahobo 2:17). Ame peḍewo ɔblana be vɛwodze Yesu vome, ɔake woma kɔ Efe

nuſiafiawo dzi ase vavā o (Māteo 7:21-23) eŷe womasrō~e abe alesī wōle be woasrō~e ene o (tsæ sō kple 1 Korintotōwo 11:1). “Nu vō~ nŷe sedzidada” (1 Yohanes 3:4, KJV) eŷe wo hatā wowa nŷvō~ (Romaſōwo 3:23). He hā, Biblia dee fia be nuſlanuſiŷpōkpo aɖu vōnuſdōdōrō~ dzi (Yaḥobo 2:13) elabena ɖoɖo le Mlawu si na amewo hatā vavā (tsæ sō kple Luḥa 3:6).

Amepbetō fe epōkpoanuso, to novo na Mlawu fe mawo, mawo dō o. Le fe aḥpe deḥa fe fiadufe me la, Yesu atsō “paſiḥpō” aɖu dzi (Nuŷadeɖefia 19:15), eŷe nuŷi aɖu dzi esime amewo anō aɖbe de Mlawu fe mō nu. **HEHEA me huxiwo hatā li elabena keke sia me habōwo ɖbe Mlawu kple Efe se dzi wawa.** Nuſinŷa dee fia be amefomea mete ŷu kpo hadomepbenāo fe huxiwo ɖbō o:

⁶ Elabena ŷutilā fe tamebubu enŷe kpu, paḥe ɖbōɖbōmenŷutete nŷe aɖbe kple ŷutilafa. ⁷ Elabena ŷutilā fe tamesusu nŷe fuléle Mlawu; elabena mebōbo de Mlawu fe se te o, eŷe mate ŷu anō nenema hā o. ⁸ Eŷa ta ame siwo le ŷutilā me la mate ŷu adze Mlawu ŷu o. (Romaſōwo 8:6-8)

Ele be Kristotōwo fe susu nana ɖbōɖbōmenŷuwo ŷu, eŷe wona Mlawu fe Gbōɖbo wo be woawo le ŷeŷiŷi sia me (Romaſōwo 8:9), toɖbo be mīa ŷutōwo fe ɖbōɖbōɖbōwo li hā:

²⁶ Mīekpo miofe ŷuŷu, nōviwo, be menŷe ame ɖeɖe siwo nŷe nuŷalawo le ŷutilā me, ŷusētō ɖeɖewo kple ame ŷuŷta ɖeɖewo o. ²⁷ He Mlawu tia kekeame fe bometsinŷuwo be ŷeado ŷuḥpe nuŷalawo, eŷe Mlawu tia kekeame fe ɖbōɖbōɖbōwo be ŷeado ŷuḥpe ŷusētōwo; ²⁸ Mlawu tia nu tse siwo le kekea me kple nu siwo wodoa vloekple nu siwo meli o, bena wōatsrō~ nu siwo li la ɖa, ²⁹ ale be ŷutilā aɖeḥe naɖafo aɖeɖbe le efe ŷuŷme o. ³⁰ He miawo hā miele Kristo Yesu me, ame si va zu nuŷa tso Mlawu ɖbō na mī-kple dzoɖzoenŷenŷe kple ḥōḥōenŷenŷe kple deɖeḥpōkpo-³¹ be, abe ale si wonḥbe ɖi ene be, “Ame si dōa aɖeɖbe la, nefo aɖeɖbe le Afetō la me.” (Korintotōwo I, 1:26-31)

Ele be Kristotawo naso aderebe le Mlawu fe doqoa hu! Miezana to kase me fifia (2 Korintotawo 5:7), miekpa dzifo (Kolosetawo 3:2) le kase me (Hebritawo 11:6). Woawra mi de Mlawu fe sededewo dzi wawa ta (Nyadedefia 22:14).

Nuhatae Mlawu fiadufe Nuti Nya Nyui Gbalaa?

Protestantawo dina be yewoase le yewo dohwi me be ne yewonpa ko Yesu be enye kanameko ho la, ke yewodi Mlawu fiadufe. Katolikotawo ke se be amesiwo ko nyanpaa, esime wonye vidziwo pa~ ha, pe de wofe salemeha me abe fiadufe ene. Katolikotawo hple yedzefe Orthodoxotawo dina be yewoasusu be to sakramentawo, hple bubuawo dzi la, yewole Mlawu fe fiadufe dim. Torbo be ele be Kristotawo nako nyanpaa ha la, Helo-Roma-Protestantawo dina be yewoakpa kekame be yewoakpa amefomea fe huxiwo pba. Woloo~a anpibadzi-nukpasusu (tsoe so hple Romatawo 8:6-8).

Mlawu fiadufe didi pba (Mateo 6:33) nye be wadanpe arbemetadodzinu na Kristotawo. Tadodzinu, me nye be woakpa kekame pba akpa epbakpanuwo o, ke boi Mlawu hple Efe mawo hu. Mlawu fiadufe nuti nyanpua tra miafe arbena.

Biblia pba be Kristotawo adu fia hple Yesu, pake de nekpa dze sii be esia fia be Kristo nuti nutawo adu dawa dzi nuti nuta? Yesu fia nu be:

¹² "Amepa afe yi dukpa didi afe me be yekpa fiadufe na ye dohwi, eye yeatso ayi. ¹³ Eya ta eya efe dala ewo, tso mina ewo de asi na wo, eye wopba na wo be: Miiwa asitsad na se de esime mava. ¹⁴ Gake efe dumeniwo le fui, eye woda amedawo de eyome pba be: Mimaakpa nutsu sia wadau fia de mia dzi o.

¹⁵ "Eye esi wotro pba la, esi woko...

fiadufe , emepbe ede se be woaya dala siawo, amesiwo wotso pa la na, be wadana ye pba, ne wadanpa vide

arbasasame si ame sia ame kpo to asitsatsa me. ¹⁶ Emeqbe
pbat̃ va pbl̃ be: 'Afet̃, wò mina x̃o mina ewo. ¹⁷ Eye
wòpbl̃ ñe be: 'Enyo, ðala nyu; elabena miexo nutefe le
nu sue aq̃e ho me la, mihp̃o ñus̃e q̃e ðu ewo dzi. ¹⁸ Eye evelia
va pbl̃ be: 'Afet̃, wò mina x̃o mina at̃." ¹⁹ Nenema he
wòpbl̃ ñe be, 'Wò h̃a èle ðu at̃ dzi. (Lx̃a 19:12-19)

Wò nutefe le nu sue si le asiwò fifia la ny. M̃anushp̃okpo asu
Kristol̃awo si be woq̃u ðu ñut̃ñut̃awo dzi, le fiadufe ñut̃ñut̃ me.
Yesu pbl̃ h̃a be, "Nỹe fetu le p̃bañye , be mana amesiame le efe
ðawawo nu" (Nyad̃ed̃efia 22:12). M̃awu q̃o q̃oq̃o (Hiob 14:15) h̃ple tefe
(Yohanes 14:2) na amesiwo awo nu q̃e eñu vaña (Yohanes 6:44;
Nyad̃ed̃efia 17:14). M̃awu fiadufe ñe nyatefe eye àte ny añye efe
akpa aq̃e!

Le fe 2016 fe p̃omed̃ed̃ze la, nyati aq̃e ño magaz̃ine si ñye *Science*
si fe tañyae ñye "Amehawo fe ñus̃e" si q̃ee fia be nu nỹa wawo
h̃ple amehawo ðidi ate ny akpo "h̃uxi ṽo ði siwo dze ny
amefomea p̃b̃o. He h̃a nyatia mete ny se ñusi ṽo ðiñyeñye ñye
p̃ome o, ts̃o h̃pe q̃e alesi woakpo ep̃b̃e ny.

Nu wawo ad̃uad̃u, to vovo na M̃awu fe m̃o vañawo yometiti la,
woq̃e be wòado h̃po nu le fe alafa 21 ^{l̃io} me abe alesi wòno le
Tsiq̃q̃o G̃a la meqbe esime amefomea wò nu ad̃uad̃u ts̃o tu Babel
M̃o~ h̃okpo si ðo h̃po nu la ene (M̃ose I, 11:1-9).

Huxi siwo le kekame, le tefewo abe Titina yedzefe ene (topb̃o be
wohp̃o m̃o be woakpo vid̃e le yeỹiỹi aq̃e me h̃a, le h̃p̃oq̃eñu me,
Daniel 9:27a; Tesalonik̃at̃awo I, 5:3), amep̃bet̃awo makpo wo p̃b̃o o-
miehĩa M̃awu fiadufe ñe fe nytifafa (Romat̃awo 14: 17).

Duh̃awo dome ño dziñuawo fe huxiwo, topb̃o be wohp̃o m̃o be
woakpo vid̃e h̃a la, womakpo wo p̃b̃o le Duh̃o Fofuwawo me o (ts̃e
s̃o h̃ple Ezekiel 21:12) (ts̃e s̃o h̃ple Nyad̃ed̃efia 12:9)—miehĩa M̃awu fe
fiadufe ñe fe dzid̃z̃o h̃ple akp̃afafa.

M̃EÑYE nutome fe huxiwo p̃b̃o h̃p̃okpo to ðuh̃awo dome nu wawo
ad̃uad̃u me o, abe alesi kekame fe ðuh̃awo akpe asi q̃e añyip̃ba

la tsatsrã~ ηυ ene (Nvadedefia 11:18), pahe Mawu fiadufe ahpã wo pba.

Nya siwo hu de pbadã fe apbeapbeplẽnaã, fudede, hple amepbetã fe ηutilã fe ahpã adewo dzadzra ηυ la, menye USA ahpã wo pba o (tsae sã hple Nvadedefia 18:13), he bon Mawu fe fiadufe ahpã wo pba.

fe pã si USA, UK, hple dũhã bũbũ pefewo le la makpã epbã to dũhãwo dome asitsatsa me o, he bon mlæba (le tsatsrã~ mepbe le Habakuh 2:6-8 nu) to Mawu fiadufe dzi.

Dũhã fofuwawo makpã manɣamanɣa hple hehenana amemabumabu pba o-míehiã Mawu fiadufe. Subasubãhawo fe dzrehehewo makpã to kekeame hatã fe kãsehawo fe habãbã adehẽ si lã~ de dedekpãhpã dzi to vono na Yesu vanãtã si ηυ Biblia fo nu tsoe o. Nuvã~e nye KUXI si le kekeame eye le ema ta la, míehiã Yesu fe vãsa hple efe tãtrãpba le Mawu fiadufe la me. Amepbetã fe lãmesẽ ηuti ηudodowo hatã mele epbepebe atihẽηutianɣa me o-míehiã Mawu fiadufe.

Dãwuwame fe nyawo makpã to nuɔbaɔbevi siwo fe domenɣinɣsẽfianu wopbuɔpba trã si le kekeame fe ahpã adewo dem dãwuwame fe aɔhũ me le nuhũ siwo ate ηυ adã hpo nu ta o-míehiã Mawu fe fiadufe.

Ahedada pã si le Afrika, Asia, hple tefe bũbũwo fe ahpã adewo, toɔpba be vidẽ le ηυ hena yeɣiye adẽ tso nuwuyi 'Babilon' (tsae sã hple Nvadedefia 18:1-19), makpã ahedada fe huxia pba o-míehiã Mawu fiadufe. Susu si nye be, le Yesu dedekho mepbe la, amefomea ate ηυ ahe utopia ve le 'fifi yeɣiye vã~' sia me la nye alahpanɣanɣi (Galatiantãwo 1:3-10).

Mawu fiadufe fe fe ahpẽ deha fe ahpãa nye fiadufe ηutãηutã si woado anɣi de anɣiɔpba dzi. Woatve de Mawu fe se siwo me lãlã~ le hple Mawu lã~ame si nye hplãla dzi. Ame hãhãewo adu fia hple Krieto fe ahpẽ deha (Nvadedefia 5:10; 20:4-6). fiadufe sia alã amesiwo le Mawu fe Hamea me vanã la de eme, pahe

nyatefenyenyē dzi ase hã o. Mlawu fiadyēa nyē manomanã (Mlateo 6:13), esime "hehe sia nu va yina" (1 Korintotãwo 7:31).

Gbefãdeḍe Mlawu fiadyē fe nyanyui vavãto nyē nusi ny mi amesiwo le Mlawu fe Hame si *Yi Edzi me la mietsã de le vevie*. Miedzea aḍbaḍba be miãfia nu siwo hatã Biblia fia (Mlateo 28:19-20), siwo dome Mlawu fiadyēa hã le (Mlateo 24:14). Esi miēle fiadyē ma lalam la, ehiã be miãsrã Mlawu fe mawo ahaḍze wo yome ahaḍa akã na ame bubu siwo di be yewoakã nyatefēa dzi ase.

De mele be nãḍo alã ḡbefãdeḍe Mlawu fe fiadyē si ḡbãna fe nyanyuia oa? De nãkã Mlawu fe fiadyē fe nyanyui la dzi ase?

Fyobe fins anqwaifypar elebela

USA biro min be *Fyobe fins anqwaifypar elebela* la le: 1036 W. Grand Avenue, si le Grover Futa, California, 93433 USA; siti in han www.ccoq.org.

Fyobe fins anqwaifypar elebela (CCOQ) Nyatahahadzradofeso

CCOQ.ASIA Nin yaro in sinsinnen be Azi jamana han.

CCOQ.IN Wodo tefe sia de Indiatowo fe domenyian to ny.

CCOQ.EU Nin yaro in nesinnen be Erapu jamana ma.

CCOQ.NZ New Zealand hple bubu siwo tso Britaintowo pbae wodo nyatahahadzradofe sia.

CCOQ.ORG Nin ye sitiba ye min be *Fyobe fins anqwaifypar elebela*. Esuba amewo le anqyoborawo hatu dzi. Nyatiwo, hadodowo, hple videowo le eme.

CCOQ.CANADA.CA Nin yaro in nesinnen be Kanadaha ma.

CCOQAfrica.ORG Wodo nyatahahadzradofe sia de amesitwo le Afrika ny.

CDUDD.ES La Continuación de la Iglesia de Dios. Nin ye Esiparalihan na siti ye min be he ha *Fyobe fins anqwaifypar elebela*.

PNIND.PH Patuloy na Ilesya ng Diyos. Esia nye Philippines fe nyatahahadzradofe si *Fyobe fins anqwaifypar elebela*. Hunafoni bu la tubabuhan ni taralorhan na.

Nyadawo Hple Nyatya Nyatahahadzradofeso

COGWRITER.COM Nin siti in ye weleweleda baaraheminamba ye, wa hibaruyaw, halansiraw, tarisu barohunaw, wideyow anu hiraqa hunafonitw be yen.

CHURCHHISTORYBOOK.COM Esia nye nyatahahadzradofe si dzi woado nyati babae si dzi nyatiwo hple nyatahaha siwo hu de salemaha la fe nyatya ny.

BIBLENEWSPROPHECY.NET Nin ye arajo siti ye enterineti han min be hibaruyaw ni Bibulu barohunaw nyefo.

Youtube Hple BitChute Wideyo Hanawo na Masunayorbobbo Hple Masunayorbobbo

BibleNewsProphecy hanal. CCOQ fe masunayorbobbo fe videowo.

CCOQAfrica hanal. CCOQ cihanw farafina hanaw na.

CCOQ Animations hanal be woafia Kristotowo fe dzixawo fe aha adawo.

CCOQSermones hanal cihanw be soro Esiparalihan na.

ContinuingCOG hanal. CCOQ fe video dzi masunayorbobbo.

foto in be biriki damado tolenw daw jira juhoro (ha fara daw farala a han hafe) Jerusalem boon do hano min be wele tuma daw la ho Cenacle, aha a be fo a ma ha ne ho Ala ha Epilisi min be Jerusalem Tlebi hulu han (min be wele sisan ho Siyona hulu):

Woxoe se be afisiae qewohi wotu Hristotowo fe solemexo ηστρητο ρβâto le. Xo si me woade ρbefâ Yesu fe 'Îawu fiadufe ηuti αυανυια' le hafî.Esia nxe xo aqe si no Yerusalem si fia nu walqesho kwisula ifibi ifinpi lelo wasanqa.

O de hos:n an fana be bariha da Ala ye k'a s:n an ma dabila, hatupuni...aw balimaw, aw k'era Ala ha epilisi naf:maw ye minaw be Jude Hristo Yesu la. (1 Tesalonikehaw 2:13-14)

Dannaya min dira maw senumaw ma s'ne helenpe, aw ha k'le k' ni timinaand'ya ye. (Jude 3)

A (Yesu) q'a fo u ye ho: 'Ne ha han ha Ala ha masaya waajuli k'e d'p'u h'w fana ye, hatupuni ne cilen daa o de kama.' (Luha 4:43)

Ŋha aw ha Ala ha masaya mini, o f'aw be:cl na fara aw han. Atw hana siran, sapahtu ftinan, hatupuni a d'iyara aw fa ye ha masaya di aw ma. (Luha 12:31-32)

O masaya hibaru duman na fo d'ne be k'na ha k' seereya ye siyaw be ye, o k'o, laban na se. (Matihu 24:14)